

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS

Aistė Laurs

**AR MAŽŪJŲ (GREITŪJŲ) VARTOJIMO KREDITŲ DRAUDIMAS
NEPRIEŠTARAUTŲ LR KONSTITUCIJOS 46 STR.?**

Magistro baigiamasis darbas

Teisės vientisųjų studijų programa, valstybinis kodas 60101S103

Vadovas _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta _____
(Fakulteto dekanas) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2014

TURINYS

SANTRAUKA.....	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	6
MAŽŪJŲ (GREITŪJŲ) VARTOJIMO KREDITŲ SAMPRATA, REIKŠMĖ IR PROBLEMOS IDENTIFIKAVIMAS	7
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų atsiradimo istorija ir vieta Lietuvos paskolų rinkoje.....	7
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų sąvoka ir samprata	8
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų vartotojų analizė ir skolinimosi priežastys	10
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų neigiamą įtaką vartotojui.....	13
Vartotojų požiūris į mažuosius (greituosius) vartojimo kreditus.....	14
MAŽŪJŲ (GREITŪJŲ) VARTOJIMO KREDITŲ REGULIAVIMAS.....	16
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų reglamentavimas JAV	16
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų reglamentavimas ES valstybėse – narėse	17
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų reglamentavimas Lietuvoje.....	19
Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų teigiama įtaka vartotojui bei draudimo pasekmės vartotojų atžvilgiu	21
LR KONSTITUCIJOS 46 STR. ANALIZĖ.....	24
Sąvokos „tautos gerovė“ prasmės aiškinimas užsienio literatūroje.....	24
LR Konstitucijos 46 str. prasmės analizė LR Konstitucinio Teismo doktrinoje.....	27
MAŽŪJŲ (GREITŪJŲ) VARTOJIMO KREDITŲ DRAUDIMO PASEKMĖS LR KONSTITUCIJOS 46 STR. POŽIŪRIU	30
IŠVADOS.....	32
REKOMENDACIJOS	33
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	34
PRIEDAI.....	40
Priedas Nr. 1: Vartotojų identifikavimas ir skolinimosi būdas	40
Priedas Nr. 2: JAV Mažųjų vartojimo kreditų reglamentavimo specifi-ka.....	43

SANTRAUKA

Darbo tikslas yra suprasti mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų institutą, jo vietą ir reikšmę Lietuvos skolinimosi rinkoje. Analizuojamas vartotojų poreikis skolintis bei atkreiptinas dėmesys į tai, kaip šio instituto draudimas paveiktų visuomenę ir kokias pasekmes draudimas turėtų įstatyminiu požiūriu. Uždaviniams pasiekti yra naudojami lyginamosios analizės, dokumentų analizės, analitinis, aprašomasis metodai. Metodų pagalba buvo gautos žemiau pateikiamos išvados.

Vadovaujantis LR Konstitucijos 46 str., valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Pažymėtina, jog LR Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, jog materialinės vertybės bei jų poreikių tenkinimas paprastai atspindi tautos gerovę, tačiau apie bendrą tautos gerovę galima spręsti ir iš žmogaus individualių saviraiškos galimybių.

Neatsižvelgiant į tai, nuo 2013-ųjų m. liepos 1 d. Lietuvos bankas sugriežtino vartojimo kreditų išdavimo tvarką (ketinama griežtinti labiau), tuo pačiu apsunkindamas mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų išdavimo procesą. Pažymėtina ir tai, jog Lietuva yra vientintelė valstybė Europos Sąjungoje, kurios skolinimosi koeficientas yra mažiausias, tačiau reglamentavimas – griežčiausias.

Asmenys turi teisę į pilnavertį gyvenimą, apimant, bet neapsiribojant, asmenų teisę į buitinių reikmenų apsirūpinimą, teisę į būstą ir jo išlaikymą, prabangos prekes bei teisę į natūralų poreikį – nuolatinį gyvenimo sąlygų gerinimą. Šių vertybių ir teisių įgyvendinimui iš dalies padeda mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų institutas.

Įstatymų leidėjas teigia, jog instutas yra per „brangus“, sukeliantis daugiau neigamų, negu teigiamų pasekmių, o griežtas reglamentavimas skirtas mokyti asmenis atsakingo skolinimosi. Nepaisant to, asmenų poreikis skolintis išlieka, o pagrindinė problema - vartotojų nesugebėjimas suvaldyti savo finansų yra sprendžiama perkeliant visas neigiamas instituto reguliavimo pasekmes išimtinai kredito davėjui bei uždraudžiant tam tikrai kategorijai asmenų iš esmės skolintis. Tokiu būdu yra pažeidžiamas LR Konstitucijos 46 str.

Todėl prieštaraujant įstatymo leidėjo argumentams, šio darbo pagrindu yra formuojama nuomonė, kad mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų draudimas turėtų neigiamų pasekmių Lietuvos rinkai bei jos vartotojams, atitinkamai, pažeidžiamas LR Konstitucijos 46 str.

SUMMARY

This study examines how consumers would be influenced, if payday loans be prohibited. To reach the goal, normative evaluative, descriptive explanatory, comparative analysis methods were applied. Below it is presented the results of the study.

Changing needs of the country's economy accordingly lead to the change of people's need to adapt to natural changes in society. As these needs grow, some people (usually, more socially vulnerable persons) often experience shortage of additional income. Additional income is often necessary to meet the minimum needs of the individual: food, treatment or extra events, such as car repairs, etc. Usually, this group of people has no alternatives of borrowing, because fail to meet the applicable requirements for income. In such case, these persons obtain additional income through consumer payday loans.

However, the society seeks to form the view that this type of credits is harmful to society, since it is considered to be a "costly" borrowing product that gives rise to a "vicious circle of borrowing", when the consumer is forced to pay the cost of credit extension (which further increases the cost of the credit) due to shortage of income to repay full amount of the credit. For this reason, the state started regulating procedures for granting consumer payday loans (fast credits).

To unify the European Union legislation in the field of credits, Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council on credit agreements was adopted in 2008 with a view of ensuring consumer protection and enhancing cross-border market of consumer credits. To implement provisions of this Directive, Lithuania transferred them into its national law by adopting the Law on Consumer Credit with content much stricter than that of the Directive. It should be noted that in Lithuania, consumer borrowing rate is the lowest among other member states of the European Union; however, Lithuania has the strictest regulation of this institute in the European Union and governs the matter in a much stricter manner than the Directive.

Moreover, it is worth noting that the previous version of the Law on Consumer Credit provided that the annual percentage rate of charge applicable to consumer credit (annual percentage rate) may not exceed 250%; current version of the Law provides that the annual percentage rate may not exceed 200%, and it is planned to reduce the limit to 50% in the future. Meanwhile, only minor part of the EU member states regulate the annual percentage rate and do not treat it as the main tool to regulate the market.

In the context of these restrictions, it should be noted that some people are no longer able to benefit from the only legal alternative of borrowing available to them, i.e. the institute of consumer payday loans, and additional restrictions unreasonably restrict the right of the respective service providers to participate in the Lithuanian lending market on equal terms with other lenders.

The main reason why Lithuanian legislators adopted such strict regulation of the market is the inability of consumers to manage their finances. However, such restrictions do not solve the problem; on the contrary, all the negative effects of regulation are placed exclusively on the consumer obtaining the credit. Attention should be drawn to the fact that before taking these drastic measures, no research was performed as to assessing their impact on the interests of consumers and Lithuanian credit market. However, this thesis aims at determining whether the prohibition of small consumer credits or very strict regulation of loan granting would have negative or positive effects.

It should be noted that even if the institute of small consumer credits was prohibited, the need of people to borrow would remain. People have the right to a full life, including, but not limited to, the right to provision of household goods, right to housing and its upkeep, luxury goods and the right to a natural need, i.e. continuous improvement of living conditions. Moreover, it is worth noting that the Lithuanian Constitutional Court has emphasized that material valuables and meeting the needs associated with them reflect the nation's wellbeing; however, possibilities for individual self-expression of a person can also be used to judge about the overall wellbeing of the nation.

In this case, preventing individuals from legally obtaining income for the purposes of meeting their material needs violates Article 46 of the Constitution of the Republic of Lithuania. Regardless of this fact, borrowing is both moral and statutory right of a person. When managing their income, individuals exercise and ensure their rights, such as right to nutrition, education, health care, etc. Thus, the right to availability of credit can be directly related to ensuring these rights of individuals. Furthermore, it supports the right provided for in Article 23 of the Constitution, i.e. unrestricted disposal of property, because borrowing is also type of disposing of one's property.

Moreover, Article 46 of the Constitution provides that individuals have the freedom of individual economic activity. The latter should be implemented without prejudice to the principle of equality. Restriction of the right of a group of persons to freely participate in the Lithuanian lending market would be treated as discriminatory treatment. The market has to be free and competitive. There are many costly items on the market, but they are not prohibited, unless it is proved that they are harmful to society. In this case, prohibition of the market, when it creates added value for the benefit of the economy and society, should be seen as unfounded and inexpedient. Accordingly, prohibition of small consumer credits would not help to achieve the nation's welfare that is sought, because both individuals and society as a phenomenon would be unable to manage their own financial condition and ensure the material and moral wellbeing.

Economic activity (and thus the promotion of the nation's wellbeing) is essentially determined by the country's changing economic factors, economic development and changing

social needs. Appropriate regulation and/or restriction of certain economic factors means restriction of the freedom of economic activity (*inter alia*, the right to property) and the overall wellbeing of the nation. One can not justify the legal regulation, when certain economic activity is excessively restricted or prohibited, because legislator believes that it is not beneficial to the society, yet not harmful at the same time.

The thesis failed to demonstrate that prohibition of consumer payday loans (fast credits) would ensure more positive than negative consequences. There is also no evidence that granting consumer payday loans (fast credits) in the current Lithuanian market is harmful. Therefore, prohibition of consumer payday loans (fast credits) would violate Article 46 of the Constitution of the Republic of Lithuania.

IVADAS

Atsižvelgiant į sparčiai kintančius šalies ūkio poreikius, globalizėjančią visuomenę, naujas technologijas, yra akivaizdu, jog norint išlikti visuomenėje konkurencingam, gyventi komfortabilų ir pilnavertį gyvenimą yra būtinos pajamos. Pajamų šaltinių yra daug ir įvairių, tačiau neretai poreikiai (įskaitant, bet neapsiribojant, būtinuosius žmogaus pragyvenimo poreikius) viršija gaunamas pajamas. Tokiu atveju, asmenys ieško papildomo pajamų šaltinio. Todėl šiame darbe bus aptariamas vienas iš papildomų pajamų šaltinių – smukiųjų (dar kitaip vadinamų – greitųjų) vartojimo kreditų institutas, jo vieta šalies skolinimosi rinkoje, įtaka žmogaus (ne)gerovei, reglamentavimas ir reglamentavimo įtaka žmogaus gyvenimui.

Tačiau problema yra ta, kad asmenys, norėdami laikinai sureguliuoti ir stabilizuoti savo finansinę ir ūkinę padėtį, pradeda skolintis neatsakingai, įsitraukia (arba yra įtraukiami) į nuolatinę skolinimosi būseną, nes mažųjų kreditų institutas yra vienas iš brangesnių skolinimosi būdų. Dėl šios priežasties, įstatymo leidėjas riboja mažųjų kreditų prieinamumą. Nepaisant to, asmenų poreikis skolintis išlieka, tačiau daliai asmenų, apribojus šio instituto prieinamumą, nebelieka alternatyvų legaliai gauti pajamų, atitinkamai – patenkinti būtinųjų savo poreikių, disponuoti nuosavybe.

Vadovaujantis darbe pateiktų statistinių tyrimų analize, matyti, jog ši problema yra itin aktuali šiuolaikiniam vartotojui. mažųjų vartojimo kreditų skolinimosi mastai yra dideli, o rinka sparčiai auganti. Apribojus šio instituto prieinamumą, kyla natūrali grėsmė pažeisti individo ir visuomenės, kaip bendros socialinės grupės, prigimtines teises. Dėl šios priežasties, kyla natūralus klausimas – ar mažųjų kreditų draudimas neprieštarauja asmens ūkinės laisvės principui bei visuomenės gerovei?

Todėl šiame darbe atlikto tyrimo tikslas yra ištirti ir įvertinti, ar mažųjų kreditų draudimas yra daugiau neigiamas ar teigiamas reiškinys visuomenei LR Konstitucijos 46 str. prasme. Šiam tikslui pasiekti yra keliami pagrindiniai uždaviniai:

- (i) suprasti ir aprašyti mažųjų vartojimo kreditų rinkos vietą šalies ekonomikoje bei asmenų skolinimosi priežastis, identifikuoti problemą;
- (ii) išsiaiškinti LR Konstitucijos 46 str. prasmę;
- (iii) išsiaiškinti, kaip yra reguliuojamas mažųjų vartojimo kreditų institutas JAV, ES ir Lietuvoje;
- (iv) nustatyti, kokią įtaką mažųjų kreditų draudimas turėtų visuomenės gerovei.

Uždaviniams įgyvendinti ir tikslui pasiekti šiame darbe bus naudojami lyginamosios analizės, dokumentų analizės, analitinis, aprašomasis metodai. Šie metodai padės suprasti žmonių elgesį, dinamiškumą, interpretuoti socialinį gyvenimą ir poreikius bei patvirtinti arba paneigti hipotezę, kad mažųjų (greitųjų) kreditų draudimas prieštarautų LR Konstitucijos 46 str.

MAŽŪJŲ (GREITŪJŲ) VARTOJIMO KREDITŲ SAMPRATA, REIKŠMĖ IR PROBLEMOS IDENTIFIKAVIMAS

Šioje darbo dalyje bus aptariamas darbo tyrimasis objektas - mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų institutas ir jo reikšmė bei vieta visuomenės gyvenime, ekonomikoje. Atitinkamai, išsiaiškinus šio instituto reikšmę visuomenėje bus identifikuojamos instituto problemos bei jo teikiama nauda.

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų atsiradimo istorija ir vieta Lietuvos paskolų rinkoje

Teigiama, jog mažojo kredito institutas susiformavo apie 1990-uosius metus¹. Yra manoma, jog šis institutas susiformavo būtent iš lombardo² paslaugų. Taip pat mažųjų kreditų skolinimo institutas galimai susiformavo ir iš čekių³ gryninimo instituto. Skolindavosi asmenys, neturintys pakankamo finansinio stabilumo, išrašydami čekį skolintojui skolinimosi pinigų sumai, papildomai priskaičiuojant ir skolinimosi mokesčius (mokesčiai svyrudavo nuo 10 USD iki 30 USD už 100 USD vertės skolą). Paprastai skolinimosi laikotarpis būdavo dvi savaitės, o skolininkas turėdavo pateikti tokius įrodymus: ar asmuo yra dirbantis, gauna pajamų, turi atsiskaitomąją sąskaitą⁴.

Netrukus mažųjų kreditų institutas ypatingai greitai išaugo. Laikotarpyje nuo 1993-ųjų metų iki 2006-ųjų metų mažųjų kreditų rinka išaugo net apie 110 kartų. Skolintojai suteikdavo vartotojams apie 40 bilijonų USD per metus ir surinkdavo apie 6 bilijonus USD mokesčių⁵.

Apie 1998-uosius metus susiformavo mažųjų kreditų „atmaina“ – skolinimas tarpininkaujant bankams. Vartotojas vis dar galėdavo kreiptis į tą patį mažojo kredito skolintoją, tačiau pastarasis buvo kontroliuojamas banko. Skolintojas galėdavo pasiimti didelės sumos skolą iš banko su leidimu perskolinti ją vartotojams ir gauti iš jų atitinkamus mokesčius. Taip mažųjų kreditų teikėjai tapo prižiūrimi valstybės bankinės sistemos. Buvo pradėta reguliuoti, kiek ir kokios apimties, koku būdu informacija apie skolinimosi galimybes turi būti suteikiama vartotojams, vartotojų apsauga buvo kur kas labiau sustiprinta⁶.

¹ Donald P. Morgan, Michael R. Strain, „Payday Holiday: How Households Fare after Payday Credit Bans“, *Federal Reserve Bank of New York Staff Reports* (2008, Nr. 309), p. 7.

² LR Civilinis kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262), 4.227 str.: „1. Lombarduose gali būti įkeičiami asmeninio naudojimo daiktai, kad būtų užtikrintas trumpalaikių kreditų, kuriuos lombardai suteikia fiziniais asmenims, grąžinimas. 2. Perdavus lombardui įkeičiamus daiktus, įkaito davėjui išduodamas įkeitimo bilietas.“

³ Ten pat, 1.104 str.: „Čekis, kaip vertybinis popierius, – tai čekio davėjo surašytas tam tikros formos pavedimas bankui be išlygų išmokėti jame įrašytą pinigų sumą čekio turėtojui.“

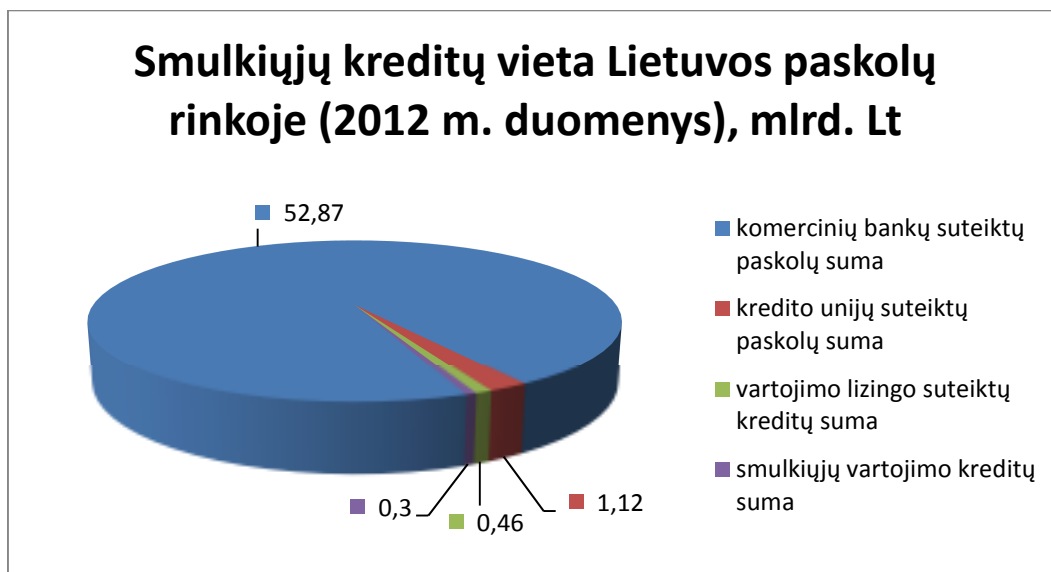
⁴ Chad A. Cicconi, „A role for payday lenders“, *123 Banking L.J.* (2006, Nr. 235), p. 236.

⁵ Ten pat, p. 238.

⁶ Ten pat, p. 240.

Lietuvoje 2012-ais metais vartotojams buvo suteikta 224.000 vnt. mažųjų vartojimų kreditų, kurių apimtis neviršijo 1.000 litų, sumokėjo valstybės biudžetui daugiau nei 20 mln. litų mokesčių, skyrė 1,5 mln. litų 2013-ųjų metų paramos ir labdaros projektams. Mažųjų kreditų rinka 2012-ųjų metų duomenimis, užėmė apie 0,5 proc. Lietuvos finansinių paslaugų sektoriaus. Šią paslaugą teikia daugiau kaip 40 finansų įstaigų, 12 iš jų priklauso Lietuvos smulkiųjų vartojimo kreditų asociacijai⁷.

Mažųjų kreditų vietą Lietuvos paskolų rinkoje (2012-ųjų metų duomenimis) galima pavaizduoti šia diagrama⁸:

Toliau darbe pateiktoje instituto reglamentavimo ir reguliavimo analizėje, bus matyti, jog ši mažųjų kreditų rinka išaugo itin sparčiai bei greitai tuo laikotarpiu, kai rinka dar nebuvo reguliuojama arba reguliuojama minimaliai.

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų sąvoka ir samprata

Šiandien mažieji kreditai (*ang. payday loan*) amerikiečių literatūroje yra suprantami kaip nedidelis, trumpalaikis (paprastai 10 – 30 dienų), vienkartinės išmokos vartojamasis kreditas, kurio suma paprastai svyruoja nuo 100 USD iki 500 USD (kartais iki 1.000,00 USD) dydžio, o kredito išdavimo mokestis paprastai svyruoja nuo 15 USD iki 20 USD už 100 USD vertės kreditą⁹. Yra randama teiginių, jog kredito suteikimo suma svyruoja nuo 250 USD iki 350 USD, paprastai suteikiama dviejų savaitių laikotarpiui.¹⁰

⁷ Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Informacija apie Lietuvos rinką* <<http://www.kreditoakademija.lt/kaip-veikia-rinka/informacija-apie-lietuvos-rinka/>> [aplankyta 2014-04-26].

⁸ Ten pat.

⁹ Gregory Elliehausen, Edward C. Lawrence, „Payday advance credit in America: an analysis of customer demand“, *Credit Research Center, McDonough School of Business, Georgetown University* (2001), p. 3.

¹⁰ Brett Theodos, Jessica F. Compton, „Research on financial behaviors and use of small-dollar loans and financial services. Literature review“, *US Department of the Treasury by the Urban Institute* (2010), p. 2-5.

Tuo tarpu skoliniojai mainais gauna išankstinius (ang. *post-date*¹¹) čekius¹². Mažasis vartojimo kreditas – skolos grąžinimo užtikrinimo priemonės nereikalaujanti paskola. Vartotojas mainais į grynuosius pinigus atitinkamai išrašo čekį skolinimosi sumai, papildomai priskaičiuojant kredito suteikimo mokestį. Čekis yra išrašomas skoliniojo naudai. Tuo tarpu skoliniojas neturi teisės „išgryninti“ čekio anksčiau nei suteikto kredito terminas¹³. Vartotojas turi pateikti jo tapatybę patvirtinantį dokumentą, įrodyti, jog jis turi atsiskaitomąją sąskaitą, pateikti dokumentus, patvirtinančius jo gaunamas reguliarias pajamas. Tokiu būdu, čekis tampa vienintele kredito grąžinimo užtikrinimui analogiška priemone¹⁴. Nors čekis ir negali būti „išgrynintas“ anksčiau kredito grąžinimo termino, tačiau dažnai pasitaiko atvejų, kuomet skolininkas neturi galimybių apmokėti susidariusią skolą, todėl skolos grąžinimo laikotarpis yra atnaujinamas sumokėjus papildomą mokestį arba skolininkas gali pasiimti naują kreditą, idant padengtų senąjį ir taip susidaro nuolatinė įsiskolinimo būseną¹⁵.

Mažųjų kreditų institutas iš esmės yra brangi skolinimosi priemonė, o jos brangumą lemia tokios aplinkybės kaip: siekimas suteikti vartotojams patogias paslaugas, t. y., konkuruoti tam tikroje teritorijoje, prisitaikyti prie vartotojų poreikių ir todėl dirbti kitokiomis, negu kad įprasta darbo valandomis. Dėl šios priežasties darbuotojų bei parduotuvių išlaikymo kaštai tampa didesni negu įprastai. Atitinkamai, įstaigos turi kompensuoti patiriamus kreditų nesusigrąžinimo nuostolius¹⁶. Nepaisant to, šis institutas veikia padidintos rizikos rinkoje. Tam, kad užtikrintų savo įstaigos pelningumą, įstaiga yra priversta dirbti už didesnę vartotojams kainą, lyginant su bankais. Tam, kad šios įstaigos išliktų konkurencingos tarpusavyje, jos turi stengtis, kad teikiamų paslaugų kaina būtų kiek žemesnė, negu konkurentų, tačiau vis dar nešanti pelną¹⁷.

Nepaisant to, jog mažųjų kreditų davėjai teikia itin brangias paslaugas, jų pelno marža yra beveik per pusę mažesnė, negu kitų skolinimosi alternatyvių institutų¹⁸. Paprastai kredito davėjas patikrina vartotojo skolinimosi istoriją. Vidutiniškai penktadalis paraiškų davėjų negauna mažų

¹¹ „*postdated check n. a check delivered now with a written date in the future, so that it cannot be cashed until that date. The danger to the recipient is that such a check is legally only a promissory note due at the later date, and if the account is closed or short when the check is presented at the bank, the payee has no rights to demand payment by the bank or claim that the delivery of a bad check was criminal*“ The free dictionary <<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/postdated+check>> [aplankyta 2014-03-29].

¹² Udo Reifner, Sebastien Clerc-Renaud, RA Michael Knobloch, „Study on interest rate restrictions in the EU. Final report“, *Institut für Finanzdienstleistungen e.V. (iff)* (2010, Nr. ETD/2009/IM/H3/87), p. 180-181.

¹³ Ten pat.

¹⁴ Aaron Huckstep, „Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits“, *Fordham Journal of Corporate & Financial Law* (2007, Volume 12. Issue 1, Article 4), p. 205-208.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Kelly D. Edmiston, „Could Restrictions on Payday Lending Hurt Consumers?“, *banko oficialus puslapis* <www.KansasCityFed.org> (2011), p. 64-73.

¹⁷ Žr. išnašą 14: Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits, p. 210-212.

¹⁸ Ten pat, p. 227.

kredito, nes neatitinka jam keliamų reikalavimų (turėti stabilias pajamas, neturėti kitų mažųjų kreditų)¹⁹.

Pažymėtina, jog kredito suteikimo mokesčiams svyruojant apie 18 USD už 100 USD dydžio kreditą suteiktą dviems savaitėms, būtų tolygu net 468 % metinių palūkanų dydžiui. Dėl tokių didelių palūkanų dydžių ir lengvo kredito prieinamumo, kyla diskusijos, ar iš tiesų šie kreditai padeda suvaldyti ir stabilizuoti vartotojo finansinę padėtį, ar priešingai – įklampina į dar didesnes skolas²⁰.

Lietuvos kontekste mažojo vartojimo kredito sąvoka yra labai artima amerikiečių literatūrai. Vartojimo kreditas dažniausiai yra apibūdinamas kaip:

„[p]askola, skirta gyventojų vartojimo poreikiams tenkinti, įsigyti automobilį, buitinės technikos, gydytis, ilsėtis. Vartojimo paskolos gavėjui nereikia įkeisti turto, todėl paskolos suteikimo tvarka yra paprasta ir greita, tačiau vartojimo paskolų palūkanos paprastai būna didesnės nei vartojimo kredito.“²¹

Mažasis (greitasis) vartojimo kreditas suprantamas kaip:

„nedidelės, paprastai iki 1000 litų siekiančios paskolos, imamos trumpam terminui. Dažniausiai jie skirti netikėtoms skubioms išlaidoms padengti, kai žmogus neturi sukaupęs santaupų tokiam tikslui, o kiti pigesni paskolos šaltiniai yra neprieinami. [Mažasis] vartojimo kreditas gali būti suteiktas 18 metų ir vyresniems Lietuvos piliečiams, kurie neturi pradelstų skolų kitose mažųjų kreditų ar lizingo įmonėse, bankuose, kredito unijose.“²²

Mažųjų kreditų skolinimosi tikslas yra padėti vartotojui subalansuoti savo pinigų srautus, padengti netikėtas išlaidas bei suvaldyti finansinius „šokus“²³. Nepaisant to, tai yra itini brangi skolinimosi priemonė.

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų vartotojų analizė ir skolinimosi priežastys

Siekiant išsiaiškinti, kokią įtaką mažųjų vartojimo kreditų institutas daro vartotojams, yra būtina susipažinti ir ištirti šio instituto vartotojų rinką. Dėl šios priežasties toliau darbe pateikiama dalis, skirta vartotojų rinkos ir jos poreikių analizei.

Dar apie 1980-uosius metus buvo siekiama sukurti neva stabilią skolinimosi rinką, kuri užtikrintų maksimalų skolų grąžinimą ir vartotojų apsaugą. Dėl šios priežasties buvo kuriamos

¹⁹ Robert Shapiro, „The Consumer and Social Welfare Benefits and Costs of Payday Loans: A Review of the Evidence“, Sonecon (2011) p. 3-14.

²⁰ Ten pat.

²¹ Verslo žinių žodyno oficialus puslapis <<http://zodynas.vz.lt/Vartojimo-paskola-vartojimo-kreditas>> [aplankyta 2014-03-26].

²² Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Naudinga žinoti* <<http://www.kreditoakademija.lt/naudinga-zinoti/>> [aplankyta 2014-04-27].

²³ Oficialius Apie kreditą puslapis, *Smulkiųjų kreditų bendrovės neskolinis saiko neįaučiantiems klientams* <<http://www.apiekredita.lt/smulkiuju-kreditu-bendroves-neskolins-saiko-nejaučiantiems-klientams/>> [aplankyta 2014-04-27].

kategorijos asmenų, kuriems apribotas prieinamumas kreditui gauti. Tokie asmenys pasižymėjo tam tikru amžiumi, gaunamomis pajamomis, tapatybe, rase ar net kaiminystės ryšiais. Tačiau greitai tapo aišku, jog tokios rinkos sukūrimas ir aptarnavimas kainuoja kur kas daugiau, o asmenys buvo išskiriami, nepaisant lygiateisiškumo principo. Netrukus buvo atsisakyta šių idėjų²⁴.

Yprastai vartotojai, kurie naudojami kreditų institutu, yra skirstomi į dvi dideles grupes: neracionalūs ir racionalūs vartotojai. Neracionalūs vartotojai, yra tie vartotojai, kurie neturi kapitalo suvaržymų, t. y., jie turi santykinai daug likvidaus turto ir savarankiškų pajamų, o jų kredito ėmimo sprendimą nulemia palūkanų dydis. Racionalūs vartotojai yra tie, kurie turi ribotą savarankiškų pajamų ir likvidaus turto kiekį, o rizika grąžinti kreditą yra kur kas didesnė. Paprastai tokio tipo vartotojai kreditą gali gauti tik specializuotose institutuose, tokiuose kaip mažieji kreditai, o kredito išdavimo „kaina“ paprastai būna kur kas didesnė, negu kaina, kurią sumoka neracionalūs vartotojai²⁵.

Dažniausiai mažųjų kreditų vartotojai yra asmenys, jautriai reaguojantys į ekonomikos pokyčius, t. y., jaunesni asmenys (sudarę santuoką arba ne), turintys nepilnamečių vaikų ir priklausantys racionaliųjų vartotojų grupei. 2010-ųjų metų tyrimų duomenimis, 12 milijonų Amerikos piliečių per metus naudojami mažųjų kreditų institutu. Vidutiniškai vienas vartotojas pasiima kreditą už 375 USD per metus, o išleidžia apie 520 USD mokesčiams. Dauguma vartotojų yra: baltaodės moterys (52 proc), 25 – 44 metų amžiaus (52 proc), neturintys ketverių metų išsilavinimo koledže (85 proc), besinuomojantys būstą (58 proc), uždirbantys mažiau nei 40.000 USD per metus (72 proc), išsiskyrę arba gyvenantys atskirai²⁶. Išsamesnė vartotojų analizė (JAV) pateikiama priede Nr. 1: aprašomojoje statistinėje analizėje.

Teigiama, jog dauguma vartotojų, kartą pasiėmė kreditą, jį pasiims nuo 8 iki 12 kartų per metus²⁷. Paprastai dėl mažų pajamų, tokie asmenys neturi kitų alternatyvų kreditui gauti. Nepaisant to, jie vis tiek turi poreikį susimokėti už „ekstra“ įvykius, tokius kaip: automobilio gedimas, gydymo išlaidos, sąskaitos ir pan. Dėl šios priežasties vienintelė institucija greitiems pinigams gauti tampa mažieji vartojimo kreditai. Tokiu atveju, jeigu skolininkas laiku grąžina skolintą sumą, jis nepatiria jokių papildomų išlaidų. Tačiau pradėjęs ją sumokėti arba pratęsęs sutarties galiojimo laiką, vartotojui tenka mokėti net iki 250 % metinių palūkanų, kurios tampa jam našta. Todėl neretai tokie vartotojai susiduria su problemomis, kaip išbristi iš niolatinio skolinimosi²⁸.

Lietuvos atveju, vartotojai mažąjį kreditą dažniausiai gauna tokiu būdu: atvykę tiesiogiai į šią paslaugą teikiančią įstaigą (73 proc.), internetu (16 proc.), atvykę į parduotuvę ir internetu kartu

²⁴ Žr. išnašą 4: A role for payday lendres, p. 243-244.

²⁵ Žr. išnašą 9: Payday advance credit in America: an analysis of customer demand, p. 54.

²⁶ Nick Bourke ir kiti, *The Pew Charitable Trusts* (2012), p. 4.

²⁷ Žr. išnašą 1: Payday Holiday: How Households Fare after Payday Credit Bans, p. 8.

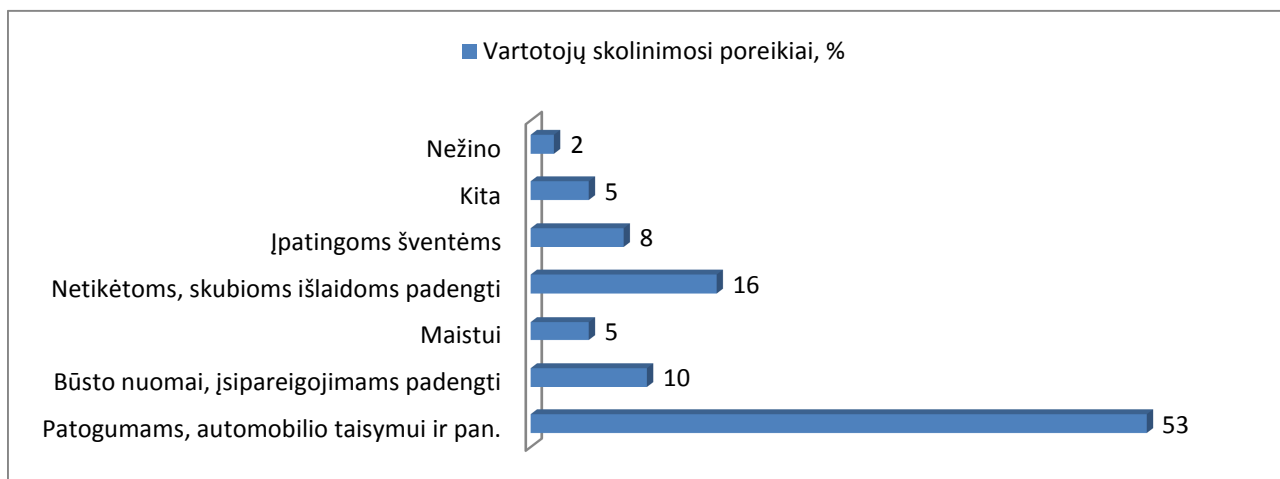
²⁸ Ten pat.

²⁸ Muhammad Yunus, *Creating World Without Poverty. Social Business and the Future of Capitalism*, (New York: PublicAffairs, 2007), p. 51-52.

(4 proc.), kitais būdais, tokiais kaip draugų, šeimos pagalba (7 proc.)²⁹. Mažasis kreditas gali būti suteiktas pilnamečiams ir veiksniams Lietuvos Respublikos piliečiams, neturintiems kitų skolinių įsipareigojimų, neturintiems skolų įsipareigojimų pažeidimų bei turintiems pastovių pajamų ir atsiskaitomąją sąskaitą banke. Pažymėtina, jog ribotai veiksniam asmeniui paskola gali būti suteikta, tačiau ne didesnė negu du vidutiniai mėnesiniai darbo užmokesčio dydžiai³⁰. Vartojimo kredito mokumo vertinimo ir atsakingo skolinimo nuostatų pagrindu, asmenims negali būti suteikiama paskolų, viršijančių 40 proc. nuolatinių asmens pajamų³¹.

Nustatyta, jog Lietuvoje vartotojai vidutiniškai kreipiasi dėl 475 Lt dydžio kredito, vidutiniškai 24-ių dienų terminui, už kreditą vidutiniškai sumoka 35 Lt. 93 proc. vartotojų laiku ir tinkamai įvykdė mažųjų kreditų įsipareigojimus³². Mokestis už kreditą Lietuvoje negali siekti 200 proc. metinių palūkanų. Į šią kainą įskaičiuojama: palūkanos už pasiskolintas lėšas, kredito davėjo patirtos išlaidos už vartotojo patikrinimą duomenų bazėse bei jo tinkamumą būti vartotoju, bankiniai mokesčiai, reklamos išlaidos, įstaigos ir jos darbuotojų išlaikymas, mokesčiai valstybei ir pan.³³.

Beveik pusė vartotojų naudojami mažųjų kreditų institutu pasitaikius neplanuotoms išlaidoms³⁴. Naujausi tyrimai rodo, jog vidutiniškai, vartotojas skolinasi 8-is kartus 18-os dienų laikotarpiui ir yra įsiskolinęs 5 mėnesius per metus. Tyrimai rodo, jog net 69 procentai vartotojų, pirmąjį kreditą pasiėmė su tikslu apmokėti sąskaitas, nuomai, maistui ar kitiems būtiniams pragyvenimo šaltiniams. 16 procentų naudojami mažuoju kreditu tam, kad apmokėtų netikėtas išlaidas tokias kaip: automobilio gedimas, gydymosi tikslais³⁵:

²⁹ Žr. išnašą 7: *Informacija apie Lietuvos rinką*, p. 27.

³⁰ Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Kas gali gauti kreditą* <<http://www.kreditoakademija.lt/naudinga-zinoti/kas-gali-gauti-kredita/>> [aplankyta 2014-03-29].

³¹ Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos (2013-03-19, nutarimas Nr. 03-62).

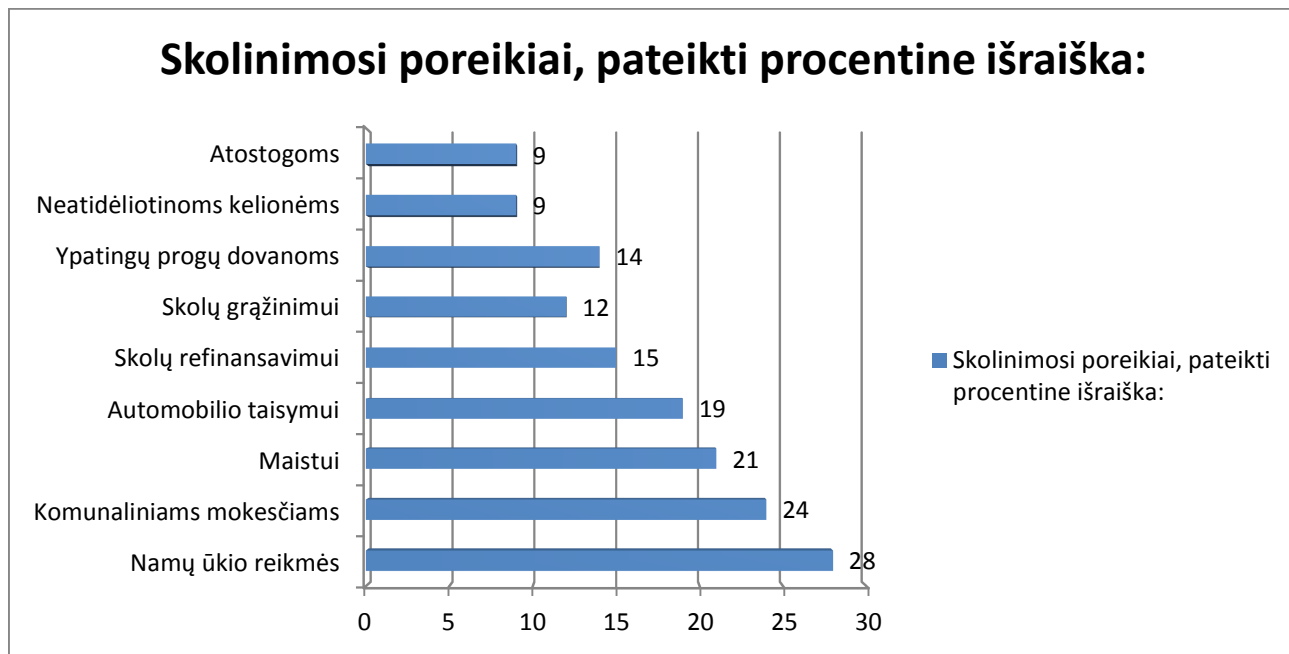
³² Žr. išnašą 7: *Informacija apie Lietuvos rinką*.

³³ Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Smulkiojo kredito kaina* <<http://www.kreditoakademija.lt/naudinga-zinoti/smulkiojo-kredito-kaina/>> [aplankyta 2014-04-02].

³⁴ Žr. išnašą 9: *Payday advance credit in America: an analysis of customer demand*, p. 47.

³⁵ Žr. išnašą 7: *Informacija apie Lietuvos rinką*, p. 8-12.

Lietuvos rinkos tyrimų duomenimis („RAIT“, 2013 m.) vartotojai skolinasi, kad patenkintų šiuos poreikius: namų ūkio reikmėms (28 proc.), komunaliniams mokesčiams (24 proc.), maistui (21 proc.), automobilio remontui (19 proc.), refinansuoti ankstesnes skolas (15 proc.), skolų grąžinimui artimiesiems ar pažįstamiems (12 proc.), ypatingų progų dovanoms įsigyti (14 proc.), neatidėliotoms kelionėms (9 proc.), atostogoms (9 proc.)³⁶:

Taigi darytina išvada, jog mažųjų kreditų institutu naudojasi padidintos rizikos, „jautresni“ finansiniams pokyčiams asmenys. Dėl šios priežasties, mažųjų kreditų brangumas įklampina juos į nuolatinę skolinimosi būseną. Daugiausiai vartotojų skolinasi namų ūkio poreikiams patenkinti, komunaliniams mokesčiams susimokėti ir maistui.

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų neigiama įtaka vartotojui

Nepaisant mažųjų kreditų skolinimosi mastų, šis institutas sukuria neigiamas pasekmes. Valdžios atstovų neigiamą požiūrį į mažuosius kreditus lemia tai, jog metinių palūkanų dydis yra itin didelis. Vartotojams nėra aiškiai pateikiama informacija apie šių palūkanų dydį. Vartotojai žino mokesčio už gaunamą kreditą dydį, o tokios informacijos stoka dažnai lemia vartotojų negalėjimą laiku grąžinti kreditą. Be to, mažieji kreditai yra itin rizikingas skolinimosi institutas³⁷.

Mažųjų kreditų metinės palūkanos JAV kai kur siekia apie 390 procentus, kreditinės kortelės mokesčiai prilygsta nuo 129 iki 155 procentų metinių palūkanų. Tačiau dauguma vartotojų nesupranta šių skaičių, t.y. apie trečdalis apklaustųjų teigė, jog jų metinė palūkanų norma nesiekia 30 proc., pusė apklaustųjų teigė, jog nesiekia 200 proc. Net 95 proc. apklaustųjų atsakymą pateikė pinigine, o ne procentine išraiška. Dėl šios priežasties manoma, kad daugelis vartotojų, turėdami

³⁶ Oficialus Apie kreditą puslapis, *Gyventojai paskolas ima maistui ir komunalinėms paslaugoms apmokėti* <<http://www.apiekredita.lt/gyventojai-paskolas-ima-maistui-ir-komunalinėms-paslaugoms-apmokėti/>> [aplankyta 2014-04-07].

³⁷ Žr. išnašą 9: Payday advance credit in America: an analysis of customer demand, p. 9.

galimybę rinktis tarp mažojo kredito ir kreditinės kortelės skolinimosi, pasirinkdavo mažąjį kreditą. Šios informacijos stoką sukuria patys kredito davėjai, teigdami, jog už 100 USD kreditą jie mokės tik 15 USD mokestį 8-ių dienų laikotarpiui. Skamba neblogai, sukuriamas įvaizdis jog tai sudaro tik 15 proc. palūkanų, bet iš tiesų tai yra net 805 proc. metinių palūkanų³⁸.

Mažųjų kreditų suteikiamą naudą ginčijo tokie autoriai kaip: Jack Reed, Julian Bond, Dustin McDaniel, Edward Ashworth, Grovetta Gardineer. Jie argumentuoja, jog vartotojai įklimpsta į skolų liūną, iš kurio nebegali išlipti, sunkiai dirba ir gali padaryti bet ką, kad gautų bent kelis skatikus, kurie galbūt padėtų išbristi iš skolų ir naudojasi bet kokiomis priemonėmis, kurios yra tik prieinamos. Šie asmenys mažųjų kreditų institutą sutapatina su legalizuotu paskolų ryklių medžiojimu³⁹. Šiame kontekste yra svarbu pažymėti, jog Lietuvos smulkiųjų vartojimo kreditų asociacijos nariai imasi priemonių besaikiam skolinimuisi. Asmenys netgi turi galimybę pateikti prašymą, kad būtų įtraukti į registrą „Neteikite man kredito“⁴⁰.

Taigi iš aukščiau atliktų tyrimų matyti, kad pagrindinė problema yra brangus institutas, nesugebėjimas iš pirmo karto atiduoti visą kredito sumą, skolinasi socialiai pažeidžiami asmenys, o skolinimosi poreikis yra didelis.

Vartotojų požiūris į mažuosius (greituosius) vartojimo kreditus

Yra kuriama nuomonė, jog griežtesnis mažųjų kreditų reglamentavimas yra orientuotas į individualių asmenų finansinę apsaugą ir savaime – tautos gerovės kūrimą. Tačiau tokią poziciją pateikia įstatymų leidėjas. Šiame darbe yra aktualu išsiaiškinti ir vartotojo požiūrį į mažųjų kreditų reglamentavimą bei kokią tiesioginę įtaką jam turės griežtesnis reglamentavimas/draudimas.

Didžioji dalis vartotojų vertindami mažųjų kreditų institutą, supranta jo didelę „kainą“, bet vis tiek vertina teigiamai. Vartotojai sutinka, jog valstybė turėtų riboti palūkanų dydį. Nepaisant to, vartotojai iš esmės prieštarauja bet kokiems mažųjų kreditų ribojimams, kurie sumažintų vartotojų „prieinamumą“ gauti mažąjį kreditą⁴¹. Trys ketvirtadaliai vartotojų buvo patenkinti mažųjų kreditų gaunama nauda, tačiau maždaug dešimtadalis vartotojų buvo nepatenkinti dėl pernelyg didelių išlaidų kredito grąžinimui. Daroma išvada, jog ši nepasitenkinimą lėmė ir žinių bei informacijos trūkumas, pateikiant ir apskaičiuojant vartotojui konkrečias jo kredito grąžinimo „kainas“⁴².

Daugelis vartotojų mažaisiais kreditais naudoja trumpesniam nei vieno mėnesio laikotarpiui per metus, idant patenkintų smulkius finansinius poreikius, o galimybių pasinaudoti kitais institutais jie neturi. Vartotojai puikiai supranta kokį mokesčio dydį sudaro kredito paėmimas,

³⁸ Žr. išnašą 16: Could Restrictions on Payday Lending Hurt Consumers?

³⁹ Oficialus atsakingo skolinimosi centro puslapis, *Payday Lending: How a short-term loan becomes long-term debt*, <<http://www.responsiblelending.org/payday-lending/#sthash.opVq0UCT.dpuf>> [aplankyta 2014-04-16].

⁴⁰ Oficialus Apie kreditą puslapis, *Smulkiųjų kreditų bendrovės neskolins saiko neįaučiantiems klientams*, <<http://www.apiekredita.lt/smulkiuju-kreditu-bendroves-neskolins-saiko-nejaučiantiems-klientams/>> [aplankyta 2014-04-15].

⁴¹ Žr. išnašą 9: Payday advance credit in America: an analysis of customer demand, p. 55.

⁴² Ten pat, p. 57.

tačiau nežino, kiek jis sudaro metinių palūkanų normos. Nepaisant to, vartotojai šį institutą vertina teigiamai, nes be jo negalėtų kontroliuoti savo finansinės padėties⁴³. O be to, vartotojai mano, kad yra pakankamai išprusę, kad galėtų patys nuspręsti, ar jiems reikalingas mažasis kreditas⁴⁴.

Kredito prieinamumas *per se* yra vertinamas kaip naudingas⁴⁵. Pavyzdžiui, Pietų Afrikoje vartojų prieinamumo gauti kreditui didinimas vertintinas daugiau kaip teigiamas, negu kad neigiamas reiškinytis bei paneigiantis skolinimo „spąstų“ hipotezę⁴⁶. Vartotojai papildomai argumentuoja, jog mažųjų kreditų pagalba, jiems yra lengviau reguliuoti gaunamų/išleidžiamų pajamų srautą, užtikrinti būtinųjų reikmenų gavimą, išvengti kitų finansinių sunkumų⁴⁷. Beveik pusė vartotojų teigia, kad nepasinaudoję mažųjų kreditų institutu, jie patirtų kur kas didesnių finansinių sunkumų, nes nesugebėtų laiku apmokėti sąskaitas, kurių apmokėjimas, praleidus terminą, kainuotų kur kas daugiau, negu mažasis kreditas. Trys penktadaliai šių asmenų neturėjo kitų alternatyvų kreditui gauti. Trys ketvirtadaliai visų vartotojų mažąjį kreditą vertino teigiamai, ypačiai neturintys kitų skolinimosi alternatyvų⁴⁸.

66 procentai vartotojų skolinasi dėl ekstremaliai reikalingų pajamų, 82 proc pripažįsta, jog skolintis jiems buvo naudinga, tačiau 72 proc apklaustųjų sutinka, jog valstybė turėtų reguliuoti palūkanų normos dydį, net jeigu tai ir lemtų mažesnę prieinamumą kreditui gauti. 92 proc apklaustųjų teigia, jog mažųjų kreditų institutas teikia naudingas paslaugas⁴⁹. Tačiau noras riboti palūkanų normų ar mokesčių dydį yra suvokiamas kaip ir noras, kad būtų ribojamos ir kainos už kurą – nes taip būtų naudingiau pačiam vartotojui⁵⁰.

Darytina pirminė išvada, jog tiek vartotojo, tiek valstybės atžvilgiu yra kur kas naudingiau reguliuoti mažųjų kreditų rinką, negu kad ją uždrausti. Reguliavimas turėtų apimti tokias sritis, kaip informacijos pakankamumas vartotojui ir klaidinančios informacijos draudimas, užtikrinti pilną ir teisingą vartotojų prieinamumą. 75 procentai vartotojų yra patenkinti mažųjų kreditų suteikiamomis paslaugomis ir šis institutas užtikrina asmenims būtinąsias, ekstra ir nenumatytas atvejis reikalingas pajamas⁵¹.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Ten pat, p. 34.

⁴⁵ Žr. išnašą 12: Study on interest rate restrictions in the EU. Final report, p. 180.

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Anna Ellison, Robert Forster, „The dynamics of low income credit use. A research study of low income households in Australia“, *Policis* (2008), p. 47.

⁴⁸ Ten pat, p. 47.

⁴⁹ Georgetown University's Credit Research Center at the McDonough School of Business tyrimų rezultatai <<http://msb.georgetown.edu/>> [aplankyta 2014-02-15].

⁵⁰ Žr. išnašą 14: Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits, p. 215-217.

⁵¹ Žr. išnašą 4: A role for payday lendres, p. 245.

MAŽŪJŲ (GREITŪJŲ) VARTOJIMO KREDITŲ REGULIAVIMAS

Atsižvelgiant į aukščiau aptartų vartotojų rinkos analizės duomenis, vartotojų skolinimosi poreikius bei mažųjų kreditų neigiamą įtaką, šis institutas privalo būti reguliuojamas. Todėl darbe bus pateikiami skirtingi požiūriai ir reglamentavimo institutai mažųjų kreditų rinkai suvaldyti.

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų reglamentavimas JAV

Dėl mažųjų kreditų brangumo, valstybės pradėjo reguliuoti mažųjų kreditų prieinamumą tiesiogiai arba netiesiogiai. Tiesiogiai – uždraudžiant šį institutą, netiesiogiai – nustatant „lubas“ skolinimosi dydžiui, paskolų grąžinimo laikotarpio pratęsimui, mokesčiams, kredito ėmimo laikotarpiui. Reikalaujama, kad kredito davėjas sudarytų skolos grąžinimo planą skolininkams, nebeišgalintiems grąžinti kredito⁵².

Atsižvelgiant į valstybių/valstijų požiūrį į mažuosius kreditus, sukurtos trys šio instituto reguliavimo rūšys: leidžiančios valstybės/valstijos, hibridinės, varžančios. Leidžiančios – nėra ribojimų, paprastai metinės palūkanos svyruoja nuo 391 iki 521.

Hibridinės – dažniausiai varžo kažkurią iš šių sričių: lubos metinėms palūkanoms, varžo kreditų suteikimo skaičių (dažniausiai vienas vartotojas negali pasiskolinti daugiau nei 8-is kartus per metus). Atsižvelgiant į tai, jog palūkanų dydis tampa ypatingai didelis, kai kurios valstijos (pavyzdžiui, Alabama, Virdžinija) itin griežtai riboja palūkanų dydį, leidžiant kredito davėjui skaičiuoti tik 2,77 USD dydžio mokestį už 200 USD dydžio kreditą, riboja kredito grąžinimo pratęsimų skaičių (Ilinojaus valstija draudžia pratęsti kredito grąžinimo laikotarpį daugiau, negu tris kartus), apriboja kredito ėmimo dydį vienu kartu (Montanos valstijoje mažojo kredito dydis negali viršyti 300 USD arba ketvirtadalio vartotojo gaunamų mėnesinių pajamų dydžio). Visi šie ribojimai yra skirti apsaugoti vartotoją, idant jis napetektų į nuolatinę skolinimosi būseną⁵³. Yra diskutuojama, ar mažieji kreditai turi būti draudžiami. Vienų nuomone, tokio pobūdžio kreditai yra reikalingi, tačiau turi būti suteikiami tik labai trumpam laikotarpiui ir tik labai nedidelei pinigų sumai. Kitų nuomone – „trumpam laikotarpiui“ neturi reikšmės, nes nemažai vartotojų papildomi pinigai yra reikalingi ilgesniam laikotarpiui. Du penktadaliai vartotojų pratęsė kredito grąžinimo laikotarpį daugiau nei 5-ių turimų kreditų per einamuosius dvylika mėnesių. Dešimtadalis vartotojų pratęsė kredito grąžinimo terminą daugiau nei keturiolika kartų. Taigi, kai kurios valstybės/valstijos (pavyzdžiui, Šiaurės Karolina) laikosi nuomonės, jog turėtų būti ribojamas kredito grąžinimo laikotarpio pratęsimų skaičius⁵⁴. Teigiama, kad 36-ių procentų metinių palūkanų „lubos“ efektyviai sustabdo nuolatinį skolinimąsi⁵⁵.

⁵² Žr. išnašą 16: Could Restrictions on Payday Lending Hurt Consumers?, p. 647-73.

⁵³ Žr. išnašą 9: Payday advance credit in America: an analysis of customer demand, p. 5-7.

⁵⁴ Žr. išnašą 12: Study on interest rate restrictions in the EU. Final report, p. 182-183.

⁵⁵ Žr. išnašą 56: Payday Lending: How a short-term loan becomes long-term debt.

Atliktų tyrimų pagrindu, darytina išvada, jog mažųjų kreditų rinka turi būti kontroliuojama tiek iš išorės, tiek iš vidaus. Vidinė kontrolė turėtų pasižymėti socialiai atsakingos institucijos bruožu, t. y. prisidėti prie visuomenės gerinimo daugiau, negu tai kainuoja visuomenei. Be to, turi būti suteikiama kaip įmanoma maksimaliai daugiau informacijos vartotojui apie skolinimą, o skolinintojui – apie vartotoją⁵⁶.

Manoma, jog vartotojams yra per mažai suteikiama informacijos apie tikrąją šių kreditų skolinimosi kainą, tačiau bandymai parodė, jog net ir išsamiai informavus vartotojus apie šių kreditų skolinimosi kainą, vartotojų elgesys vis tiek nepasikeitė, nes jiems skubiai reikėjo pinigų, o kitų alternatyvų skolinimuisi neturėjo. Tačiau informacijos pateikimas apie skolos grąžinimo laikotarpio pratęsimo kainą, lėmė dešimtadalio vartotojų atsisakymą toliau pratęsti skolos grąžinimo terminą⁵⁷.

Varžančios valstijos – nustato net iki 36 proc. Metinių palūkanų ribas arba visai uždraudžia mažųjų kreditų institutą⁵⁸. Kai kurie autoriai daro išvadą, jog situacija netapo geresne, negu buvo iki uždraudimo, o bankroto rizika tapo didesnė. Priešingai, Havajų pavyzdys rodo, jog padidinus kredito limitą iki 600 USD, visuomenė susidūrė su kur kas mažiau problemų, negu kai buvo 300 USD limitas.⁵⁹

Taigi atsižvelgiant į šias aplinkybes, šiai dienai aštuoniolika Amerikos valstijų draudžia mažųjų kreditų institutą kaip prieštaraujantį reketo įstatymams, prilyginant lupikavimui ar prieštaraujantį Konstitucijai (Arkanzaso Aukščiausiasis teismas konstatavo, jog valstijos Check Cashers įstatymas, leidžiantis brangų skolinimąsi, prilygsta lupikavimui, pagrįstas metinių palūkanų dydis buvo nustatytas vos 17 %). Penkios valstijos įteisino mažąjį skolinimąsi čekių pagrindu, tačiau įtvirtino itin mažas metinių palūkanų ribas (svyruoja nuo 28% iki 36%). Net 32 Amerikos valstijos įteisino mažąjį skolinimąsi su triženkliais palūkanų normos dydžiu arba visai nenustatant jokių apribojimų⁶⁰. Išsamesnė Amerikos valstijų mažųjų kreditų reglamentavimo analizė pateikiama priede Nr. 2.

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų reglamentavimas ES valstybėse – narėse

ES valstybės narės privalo garantuoti vartotojų apsaugą: „Siekdama remti vartotojų interesus ir užtikrinti vartotojų aukšto lygio apsaugą, Sąjunga padeda užtikrinti vartotojų ... ekonominius interesus, taip pat skatinti jų teisę į informaciją, ... savo interesams ginti.“⁶¹ Jau 1987 m. direktyvos „Dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vartojimo kreditu,

⁵⁶ Žr. išnašą 14: Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits, p. 213-214.

⁵⁷ Žr. išnašą 19: The Consumer and Social Welfare Benefits and Costs of Payday Loans: A Review of the Evidence, p. 3-14.

⁵⁸ Žr. išnašą 7: Informacija apie Lietuvos rinką, p. 18-21.

⁵⁹ Žr. išnašą 1: Payday Holiday: How Households Fare after Payday Credit Bans, p. 26.

⁶⁰ Legal Status of Payday Loans by State <<http://www.paydayloaninfo.org/state-information>> [aplankyta 2014-02-15].

⁶¹ Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos, OL C 326 2012-10-26, 169 str.

suderinimo“ pagrindu buvo siekiama apsaugoti vartotojus⁶² nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų⁶³, įpareigoti valstybes nares prižiūrėti kredito davėjus⁶⁴. Ši direktyva numatė tik minimalius vartotojų apsaugos mechanizmus. Todėl nepasiekus įstatymų harmonizavimo tikslo, 2008 m. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/48/EB „Dėl vartojimo kredito sutarčių“⁶⁵, kurios tikslas – vartotojų apsauga bei tarpvalstybinės vartojimo kreditų rinkos stiprinimas⁶⁶. Šioje direktyvoje yra numatyta, jog kredito davėjas turi aiškiai, nedviprasmiškai bei pastebimai reklamoje nurodyti: bendrą kredito sumą, kredito kainos metinę normą, kredito sutarties trukmę, kainą grynaisiais pinigais, išankstinio mokėjimo sumą, bendrą vartotojo mokamą ir dalinių mokėjimų sumą⁶⁷. Ši direktyva taip pat numato eilę reikalavimų, kokią informaciją kredito davėjas privalo suteikti vartotojui prieš įsigaliojant sutarties sąlygoms, idant vartotojas galėtų tinkamai pasirinkti paslaugų teikėją. Šie reikalavimai yra numatyti direktyvos 5 str. 1 d. Kredito sutarties turinio reikalavimai yra numatyti direktyvos 10 str. 2 d. Šioje dalyje nurodyta informacija vartotojui turi būti pateikiama aiškiai ir glaustai. Direktyvos 8 str. įpareigoja kreditorių įvertinti vartotojo kreditingumą prieš sudarant kredito sutartį bei keičiant jau sudarytos sutarties sąlygas, kurios yra susijusios su bendros kredito sumos didinimu. Taigi visos šios nuostatos yra su tikslu užtikrinti vartotojui aiškios ir nedviprasmiškos informacijos prieinamumą, užkertant kelią klaidingai informacijai pateikti.

Analizuojant bendrosios vartojimo kredito kainos metinės normos (BVKMN) reguliavimą ES valstybėse narėse, nustatyta, jog tik kelios valstybės taiko normos ribojimus: Graikija, Airija, Malta, Lietuva, Suomija, Belgija. Tuo tarpu Prancūzijos, Vokietijos, Estijos, Italijos, Nyderlandų, Lenkijos, Portugalijos, Slovakijos, Slovėnijos, Ispanijos, Austrijos, Bulgarijos, Kipro, Čekijos, Danijos, Vengrijos, Latvijos, Liuksemburgo, Rumunijos, Švedijos, Jungtinės Karalystės įstatymai nenumato jokių palūkanų normos ribojimų. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog bendrovės „PricewaterhouseCoopers SIA“ 2013 m. balandžio mėnesį atlikti tyrimai parodė, jog BVKMN neturėtų būti taikoma kaip pagrindinis mažųjų kreditų rinkos reguliavimo rodiklis, tai yra tik informacinė palyginimo priemonė. Išimtinai Lietuva yra vienintelė valstybė tarp ES valstybių narių, kuri šios normos reguliavimą laiko pagrindiniu įrankiu mažųjų kreditų rinkai reguliuoti⁶⁸. Tačiau nei viena valstybė – narė nedraudžia šio instituto.

⁶² Europos Bendrijų Tarybos Direktyva 87/102/EEB, 15 str.

⁶³ Ten pat, 7-11 str.

⁶⁴ Ten pat, 12-14 str.

⁶⁵ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2008/48/EC.

⁶⁶ Europos Parlamento Pranešimas *Dėl Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių įgyvendinimo*, (2012/2037(INI)).

⁶⁷ Žr. išnašą 65: Direktyva 2008/48/EC, 4 str. 2 d.

⁶⁸ Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Informacija apie Europos rinką* <<http://www.kreditoakademija.lt/kaip-veikia-rinka/informacija-apie-europos-rinka/>> [aplankyta 2014-03-15].

Svarbu pažymėti ir tai, jog vienam Lietuvos gyventojui tenkanti bendroji vartojimo kredito suma (186 EUR) yra pati mažiausia tarp ES valstybių-narių (vidurkis – 2.094 EUR)⁶⁹, tačiau Lietuva reguliuoja šią rinką griežčiausiai.

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų reglamentavimas Lietuvoje

Priėmus 2008/48/EB Direktyvą, Lietuva perkėlė jos nuostatas (įskaitant ir anksčiau minėtas nuostatas dėl informacijos vartotojams suteikimo) į savo nacionalinę teisę priimdama Vartojimo kredito įstatymą, kuris savo turiniu yra kur kas griežtesnis nei Direktyva⁷⁰. Kaip buvo minėta ankstesniame poskyryje, Lietuva mažųjų kreditų sektoriui taiko itin griežtus reikalavimus: BVKMN šiai dienai negali viršyti 200 % dydžio (Įstatymo 21 str. 2 d.), negali būti taikomos netesybos didesnės kaip 0,05 %, skaičiuotinų nuo pradelstos sumokėti sumos už kiekvieną pradelstą dieną (Įstatymo 11 str. 8 d.), kredito suma negali viršyti 40 % vartotojo gaunamų metinių pajamų, priešingu atveju, tai bus laikoma atsakingo skolinimo principo pažeidimu⁷¹. Tačiau tokia taisyklė savaime pažeidžia jaunų asmenų interesus, kurie gyvenimo pradžioje neturi pakankamai lėšų, kad stabilizuotų savo finansinį gyvenimą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Direktyva Nr. 2008/48/EB negalioja ir nėra taikoma kredito sutartims, kai bendra suteikiamo kredito suma yra mažesnė nei 200 EUR (~690 Lt)⁷². Tuo tarpu Lietuva taiko šios Direktyvos nuostatas ir mažiesiems kreditams iki 200 EUR vertės. Pažymėtina, jog ankstesnėje šio Įstatymo redakcijoje (2010-12-23) buvo įtvirtinta 250 proc. BVKKMN, šios dienos aktualioje redakcijoje yra nustatytas 200 proc. BVKKMN. Tačiau 2013-10-14 Lietuvos Bankas informavo, kad yra siūloma sumažinti BVKKMN iki 50 %, o vartojimo kredito sutartys negalėtų būti sudarytos nedelsiant, t. y., greitieji kreditai prarastų savo prasmę greitai ir nedelsiant, ekstra atveju suteikti kreditą⁷³. Šių aplinkybių kontekste yra svarbu pažymėti, kad Europos Komisija⁷⁴ ir Euro bankininkystės komitetas⁷⁵ kritikavo fiksuoto dydžio indikatorius.

Įteisinus Lietuvoje šiuos ribojimus, mažųjų kreditų rinka smuktelėjo net penktadaliu. T. y., penktadaliui vartotojų dėl griežtų reikalavimų buvo atimta galbūt paskutinė, jiems prieinama

⁶⁹ *Consumer Credit in Europe at end end- 2012*, Consumerfinance (2013).

⁷⁰ LR Vartojimo kredito įstatymas, Žin. (2011, Nr. 1-1).

⁷¹ Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos (2013-03-19, nutarimas Nr. 03-62), 9 p.

⁷² Žr. išnašą 65: Direktyva 2008/48/EC, 2 str. c) p.

⁷³ Asociacijų informacinė ir naujienų sistema <<http://www.vadovauk.lt/messages/view/3492>> [aplankyta 2014-02-14].

⁷⁴ European Commission., *Study of the problem of Consumer Indebtedness: Statistical Aspects* (2001). <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/fina_serv/cons_directive/> [aplankyta 2014-02-15]; European Commission, *Towards a Common Operational European Definition of Over-Indebtedness* (2008) <http://www.oee.fr/files/study_overindebtedness_en.pdf> [aplankyta 2014-04-28]; European Commission., *Over-indebtedness. New evidence from the EU-SILC special module* (2010) <<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6708&langId=en>> [aplankyta 2014-04-28].

⁷⁵ European Banking Industry Committee, *Draft EBIC Response to the Financial Stability Board Consultation Paper on: Principles for Sound Residential Mortgage Underwriting Practices* (2010) <<http://www.eubic.org/position%20papers.htm>> [aplankyta 2014-04-28]; European Banking Industry Committee, *Ebic's Views On The Liikanen Report's Recommendations* (2013) <<http://www.eubic.org/position%20papers.htm>> [aplankyta 2014-04-28].

priemonė, legaliai pasiskolinti pinigų⁷⁶. Tačiau rengiant Vartojimo kreditų įstatymo projektą, buvo kalbama tik apie būsimą teigiamą poveikį ekonomikai dėl neva geresnės konkurencinės kredito davėjų rinkos sukūrimo, tačiau nebuvo atlikta galimos įtakos vartotojams analizė⁷⁷, o neigiamų padarinių dėl tokio griežto reglamentavimo, neva nebuvo numatyta⁷⁸. Nors Vartojimo kredito įstatymo 21 str. 1 d. numato pareigą, kad kredito kaina turi būti protinga, pagrįsta, atitikti sąžiningos verslo praktikos reikalavimus, tačiau kaip matyti, nebuvo atlikta jokia analizė, ar 200 proc. ribojimo taisyklė atitinka pagrįstos ir protingos kainos reikalavimus. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad *„bet kokius valstybės institucijų, pareigūnų, taip pat savivaldybių institucijų, pareigūnų sprendimus ar veiksmus, kuriais neleidžiama reikštis, plėtotis asmenų iniciatyvai, užkertamas kelias tam tikroms ūkinėms pastangoms, turi nulemti atitinkamos iniciatyvos ar ūkinių pastangų žalingumas visuomenei“*⁷⁹. Vien tik didelė kaina pati savaime negali būti pripažinta žalinga visuomenei, priešingu atveju. rinkoje esanti begalė brangių produktų turėtų būti pripažinti kaip žalingi visuomenei. Kita vertus, net jeigu būtų įrodyta, kad žala visuomenei egzistuoja, tai dar jokių būdu nereikšmia, kad kainų ribojimas yra teisėtas, nes rinkos kainų reguliavimas galimas tik išimtiniais atvejais⁸⁰. O rinka, kaip matyti iš kitų šalių pavyzdžių, gali būti reguliuojama ir kitais būdais.

Mažųjų kreditų veiklos priežiūrą vykdo Lietuvos banko priežiūros tarnyba. Pažymėtina, jog siekiant atsakingo skolinimo principo įgyvendinimo, taikomi apribojimai mažųjų kreditų reklamai, t.y.: *„... reklamoje neturėtų būti teiginių, kuriais, pavyzdžiui, žadama suteikti kreditą visiems, neįvertinus vartotojo finansinės padėties, gaunamų pajamų, turimų kitų įsiskolinimų ir pan. ... [N]eturėtų būti skatinamas „svajonių finansavimas“, kai skatinama paimti kreditą, nors jis galbūt vartotojui nėra būtinas, pavyzdžiui, siūlant už skolintus pinigus įsigyti tam tikrų pirkinių ar paslaugų „dabar“, nors tam ir nėra finansinių galimybių, o galvoti, kaip reikės grąžinti kreditą, „vėliau“ ir pan.“*⁸¹ Taigi Lietuvos įstatymai jau numato mechanizmus, sukurtus neatsakingo skolinimosi suvaldymui.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Lietuvoje atsakingo kreditavimo principų pagrindu, yra pripažįstama, kad kreditas yra būtinas pilnaverčiam dalyvavimui visuomenėje, t. y. išsilavinimo

⁷⁶ Oficialu Apie kreditą puslapis, *Per iii ketvirtį Smulkiųjų kreditų išduota penktadaliu mažiau* <<http://www.apiekredita.lt/per-iii-ketvirti-smulkiuju-kreditu-isduota-penktadaliu-maziau/>> [aplankyta 2014-03-18].

⁷⁷ LR Vartojimo kredito įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas, Žin. (2011, Nr. 1-1; 2011, Nr. 45; 2011, Nr. 146-6830).

⁷⁸ LRV Kanceliarijos Ekonomikos pažangos departamento Biudžeto ir ES struktūrinės paramos skyriaus *Pažyma Dėl LR Vartojimo kredito įstatymo 21 str. pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-636*, (2013-11-25, Nr. 2070).

⁷⁹ LR Konstitucinio Teismo 2005-05-13 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2005-05-19, Nr. 63-2235).

⁸⁰ Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas, išvada *Dėl Lietuvos Respublikos kainų įstatymo papildymo 8^l straipsniu ir 11 straipsnio papildymo įstatymo projekto* (2010 m. spalio 13 d.)

⁸¹ Lietuvos Banko priežiūros tarnybos direktorius, *Sprendimas Dėl finansinių paslaugų reklamos gairių pakeitimo* (2013-04-02, Nr. 241-66).

įgijimas, verslo steigimas, sveikatos priežiūra, vartojimas ir pagrindinių poreikių tenkinimas, šalies gerovės plėtojimas, asmenų lygiateisiškumo ir nediskriminacijos principų įgyvendinimas. Pažymėtina, jog tiek pasiturintys asmenys, tiek mažiau pasiturintys vartotojai privalo turėti teisę į skolinimąsi, o vieno asmenų sluoksnio apribojimas (uždraudimas) skolintis pažeistų asmenų nediskriminacijos principą, o suteikiant galimybę pasinaudoti kreditu įgyvendinama žmogaus teisė tinkamai naudoti savo ateities išteklius.

Įvertinus mažųjų kreditų vartotojų rinką, yra daroma išvada, jog vartotojai pakankamai neatsakingai žiūri į savo finansines problemas bei nemoka jų spręsti. Tačiau paradoksaliai šios problemos sprendimas perkeliamas kredito davėjui, įpareigojant išsamiai patikrinti ir įvertinti vartotojo galimybes pasiimti ir vėliau grąžinti kreditą. Tokiu būdu tik dar labiau didinant kredito davėjo ir atitinkamai, kredito kainos kaštus. Nepaisant to, vartotojui sukuriama įvaizdis, jog šis nebeturės niekuo rūpintis ir pats įvertinti savo finansines galimybes, nes tai už jį atliks kredito davėjas. Tačiau toks reguliavimas tik apriboja mažųjų kreditų sektorių, kredito davėjui yra sukuriamą pernelyg daug įpareigojimų, bet pati problema – vartotojų nesugebėjimas suvaldyti savo finansų lieka neišspręsta. Pažymėtina, jog net ir uždraudus mažąjį skolinimąsi – poreikis skolintis vis tiek išliks, o vartotojai ieškos naujų skolinimosi būdų ir tikėtina – nelegalių⁸².

Mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų teigiama įtaka vartotojui bei draudimo pasekmės vartotojų atžvilgiu

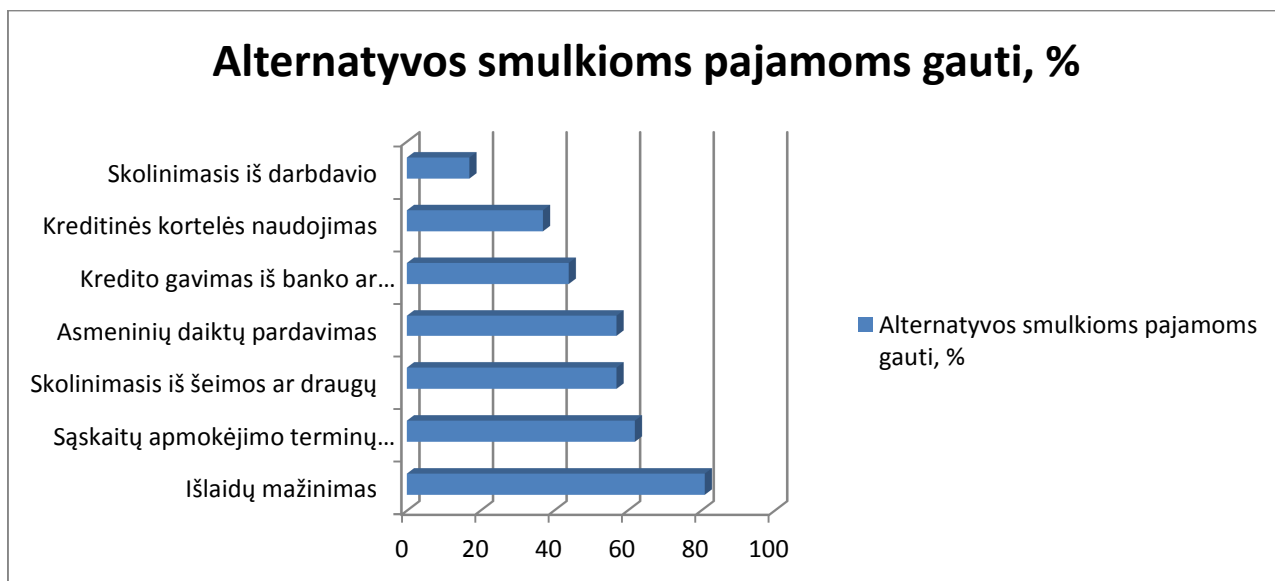
Tampa nesuprantama, kodėl Lietuva yra vienintelė ES valstybė – narė, kuri taip griežtai reguliuoja skolinimosi rinką ir apriboja asmenų teisę skolintis. Alternatyvų mažųjų kreditų skolinimuisi nėra daug. Viena iš alternatyvų gali būti lombardo institutas. Tačiau jis prieinamas tik tiems, kurie turi atitinkamų materialinių gėrybių. Tačiau tai irgi tampa labai rizikingu skolinimosi būdu vartotojui. Asmuo, užstatęs automobilį ir nesumokėjęs skolos gali jį prarasti, o jeigu šis automobilis buvo reikalingas asmens darbo santykiams įgyvendinti, vadinasi asmuo gali prarasti darbą ir įklimpti į dar didesnius finansinius sunkumus. Kreditinės kortelės – taip pat viena iš alternatyvų, tačiau jos yra prieinamos tik asmenims su „švaria“ istorija. Galima rinktis neįteisintą skolinimąsi – iš šeimos narių ar kitų pažįstamų. Tačiau asmenys retai renkasi šį skolinimosi būdą dėl „socialinės baimės“: jie jaučiasi nesmagiai ir nekomfortabiliai, skolindamiesi iš pažįstamų asmenų. Taigi daugelis geriau rinktųsi mažųjų kreditų institutą, kuris jiems dažnai tampa tiek pigesniu, tiek patogesniu ir „jaukesniu“ skolinimosi būdu⁸³. Sąskaitų kreditavimas (ang. *overdraft*) yra brangesnis institutas negu, kad mažieji kreditai, todėl jų uždraudimas lemtų žmonių perėjimą

⁸² Vytautas Žukauskas, *Kas atsakingas už Smulkiųjų kreditų bėdas?* (2014-01-30) <<http://vz.lt/blog/2014/1/30/kas-atsakingas-uz-smulkiuju-kreditu-bedas>> [aplankyta 2014-04-26].

⁸³ Žr. išnašą 14: Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits, p. 209.

prie brangesnių alternatyvų⁸⁴. Mažųjų kreditų draudimas dažniausiai padidina netradicinį ir rizikingesnį skolinimąsi, tokį kaip: skolinimąsi ne įstatymų nustatyta tvarka, lombardai, skolinimasis iš pažįstamų ir pan.⁸⁵

Alternatyvos smulkioms pajamoms gauti gali būti išreikštos šia diagrama⁸⁶:

Net pusę apklaustųjų nurodo, jog be greitojo kredito jie neturi jokių kitų alternatyvų skolinimuisi. O jeigu ir turėjo kitą alternatyvą – kreditinę kortelę, ja nesinaudojo, nes reikėjo grynųjų, o ne nusipirkti kažkokią prekę. Tai gali lemti tik dar didesnius nuostolius, tokius kaip, pavyzdžiui negalėjimas susitvarkyti automobilio ir tuo pačiu negalėjimas nuvykti ir ar atlikti darbinių pareigų, kas lemtų darbo praradimą ar net galimybę susirasti darbą. Komunalinių mokesčių nesumokėjimas gali kainuoti didesnius delspinigius, būtinųjų paslaugų netiekimą. O be to, kreditinės kortelės turėtojams, norint padidinti jos leidžiamą suteikiamo kredito limitą, tai gali kainuoti net iki 1.000 proc. metinių palūkanų.⁸⁷

Trys penktadaliai mažųjų kreditų vartotojų naudojami šiuo institutu, idant galėtų apmokėti namų ūkio sąskaitas bei kitus privalomuosius mokesčius⁸⁸. Neturėdami šios alternatyvos, net 80 proc. vartotojų teigia, jog mažintų išlaidas maistui ir apsirengimui. Dauguma teigia, kad praleistų sąskaitų mokėjimo terminus, skolintųsi iš draugų ar šeimos narių, išparduotų turimą turtą. Ir tik 44 proc vartotojų skolintųsi iš banko, 37 proc naudotųsi kreditine kortele, 17 procentų skolintųsi iš darbdavio, t. y. ieškotų kitų alternatyvų, negu kreiptųsi į tam specializuotas institucijas⁸⁹. Kredito

⁸⁴ Donald P. Morgan, Michael R. Strain, Ihab Seblan, „How Payday Credit Access Affects Overdrafts and Other Outcomes“, *Journal of Money, Credit and Banking*, (2012, Vol. 44, No. 2-3), p. 529.

⁸⁵ Žr. išnašą 9: Payday advance credit in America: an analysis of customer demand.

⁸⁶ Žr. išnašą 7: *Informacija apie Lietuvos rinką*.

⁸⁷ Žr. išnašą 16: Could Restrictions on Payday Lending Hurt Consumers?., p. 64-73.

⁸⁸ Anna Ellison, Robert Forster, „The impact of interest rate ceilings. The evidence from international experience and the implications for regulation and consumer protection in the credit market in Australia“, *Policis* (2008).

⁸⁹ Žr. išnašą 7: *Informacija apie Lietuvos rinką*, p. 5-18.

prieinamumo mažinimo pasekmė – terminų sąskaitoms apmokėti praleidimas bei neteisėtas skolinimasis⁹⁰.

Teigiama, jog mažųjų kreditų prieinamumas padeda išvengti didesnių finansinių sunkumų⁹¹, o ieškinių skaičius prieš skolintojus padidėja uždraudus mažųjų kreditų institutą⁹². Dauguma Australijos vartotojų teigia, jog mažųjų kreditų institutas veikia kaip prevencinė priemonė patirti didelių finansinių sunkumų⁹³.

Mažieji kreditai vertinti kaip naudingi tuomet, kai vartotojo gaunama grynoji vertė gražinus kreditą išlieka teigiama⁹⁴, t. y., įvertinus mažojo kredito duodamą naudą, ji yra didesnė už mažojo kredito gražinimo kainą. Mažųjų kreditų institutą galima sulygtinti su taksi paslaugomis – jos yra brangios, tačiau ekstra atveju yra itin naudingos ir sutinkama mokėti už brangias paslaugas. Jeigu šia paslauga naudojamas tik trumpam atstumui nuvažiuoti, tai vartotojas nepatiria didelių nuostolių, tačiau važiavimas ilgais, ypatingai tarp miestiniais maršrutais, taksi paslaugos tampa perdėtai brangios. Analogiškai yra ir su mažųjų kreditų institutu – jis negali būti naudojamas ilgam skolinimosi laikotarpiui. Kredito gražinimo termino pratęsimas gali lemti metinių palūkanų normos didėjimą nuo 390 proc net iki 7.300,00 procentų⁹⁵.

Daugeliui asmenų kredito prieinamumas yra priemonė savo gerovei užtikrinti. Tačiau pažymėtina, kad nei Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto, nei Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos nuostatų pagrindu, nėra aiškiai išsakyta nuomonė, jog kredito prieinamumas yra asmens teisė. Tačiau daroma pagrįsta išvada, jog vis tik tai yra tiek moralinė tiek įstatyminė asmens teisė. Nes tik kontroliuodami savo pajamas, asmenys naudojami ir užtikrina savo teises, tokias kaip teisė į maitinimąsi, išsimokslinimą, sveikatos priežiūrą ir pan. Taigi kredito prieinamumo teisė gali būti tiesiogiai susijusi su šių asmenų teisių užtikrinimu⁹⁶.

Pažymėtina, jog Lietuvoje pradėjus riboti mažojo kredito prieinamumą, mažųjų vartojimo kreditų portfelis krito beveik ketvirtadaliu⁹⁷. O pateiktų tyrimų analizės pagrindu galima teigti, kad mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų draudimas galimai sukletų tik didesnes neigiamas pasekmes vartotojams.

⁹⁰ Žr. išnašą 12: Study on interest rate restrictions in the EU. Final report, p. 183.

⁹¹ Žr. išnašą 129, p. 519.

⁹² Ten pat, p. 521.

⁹³ Žr. išnašą 88: The impact of interest rate ceilings, p. 3.

⁹⁴ Žr. išnašą 9: Payday advance credit in America: an analysis of customer demand, p. 54.

⁹⁵ Žr. išnašą 14: Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits, p. 205-208.

⁹⁶ M. Hudon, „Should Access to Credit be a Right?“, *CEB Working Paper* (2007, Nr. 07/008).

⁹⁷ Oficialus Apie kreditą puslapis, *LSVKA: gyventojai skolinasi atsakingiau* <<http://www.apiekredita.lt/lsvka-gyventojai-skolinasi-atsakingiau-2013-m-smulkiuju-kreditu-rinka-susitrauke-22-proc/>> [aplankyta 2014-03-19].

LR KONSTITUCIJOS 46 STR. ANALIZĖ

Išsiaiškinus mažųjų vartojimo kreditų instituto prasmę, jo reikšmę, identifikavus instituto sukuriamas problemas, tampa aišku, jog šis institutas privalo būti reguliuojamas, bet ne draudžiamas, nes draudimas sukurtų daugiau neigiamų, negu teigiamų pasekmių. Pasekmėms ir įtakai suvokti, papildomai reikalinga konstitucinių vertybių aiškinimo. Šio darbo kontekste aktualiausia konstitucinė vertybė yra numatyta LR Konstitucijos 46 str.:

„Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva.

Valstybė remia visuomenei naudingas ūkines pastangas ir iniciatyvą.

Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei.

Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę.

Valstybė gina vartotojo interesus.“

Atsižvelgiant į pateikto straipsnio citatą kyla natūralus klausimas, ką šio straipsnio prasme reiškia „tautos gerovė“? Pažymėtina, jog Lietuvos įstatymai nepateikia aiškos ir nedviprasmiškos šios sąvokos aiškinimo. Dėl šios priežasties yra būtina išsiaiškinti ir suprasti „tautos gerovės“ prasmę ir sąvoką.

Sąvokos „tautos gerovė“ prasmės aiškinimas užsienio literatūroje

LR Konstitucijos 46 str. 3 d. teigia, kad: „Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei“. Analizuojant užsienio literatūrą daroma išvada, jog ši sąvoka nėra suprantama vienodai bei nėra aiškaus jos apibrėžimo.

Barber nuomone, konstitucinis tikslas skatinti tautos gerovę yra nukreiptas į valstybės pareigą užtikrinti, visų pirma, piliečių gerovę, o ypač – vaikų ir asmenų, jaučiančių nepriteklių. Ir tai neapsiriboja vien tik teisės dalyvauti demokratinėje visuomenėje (kaip kad JAV Aukščiausiasis teismas yra pasisakęs byloje *DeShaney v. Winnebago County Department of Social Services* (1989)) užtikrinimu, bet apima kur kas aukštesnes vertybes, nes Konstitucija, kaip dokumentas, yra „chartija, turinti daugiau teigiamų privalumų, ... negu, kad neigiamų laisvių“. Taigi, Barber kaip aksiomą iškelia žymaus politikos mąstytojo Michael Walzer teiginį, jog kiekviena valstybė, turinti konstituciją, kartu yra ir socialiai aprūpinta valstybė. Tačiau sutinkamai su politikos filosofo John Rawls mintimis, tautos gerovė, neturėtų būti suvokiama kaip utilitarizmas⁹⁸. Tai daugiau yra individualių asmenų fiziniai ir psichologiniai poreikiai, o ne bendri

⁹⁸ „Utilitarizmas (ang. Utilitarianism) - Socialinės filosofijos (etikos) mokykla, teigianti, kad visos priemonės, įskaitant valstybę, yra vertingos tiek, kiek padeda pasiekti pageidaujamus tikslus. Pasak utilitaristų, teisingas toks veiksmas arba tokia taisyklė, kurie leidžia maksimizuoti visuminę naudą, t. y. kuo didesnę naudą kuo didesniai žmonių skaičiui“. Oficialus verslo žinių žodynas <<http://zodynas.vz.lt/Utilitarizmas>> [aplankyta 2014-02-04].

visos tautos. Šie poreikiai daugiau apima sveikatos apsaugą, mokymąsi, gamtos apsaugą ir turtingų socialinių ryšių palaikymą⁹⁹.

Antrindami minčiai, jog tautos gerovė neturėtų būti siejama su utilitarizmu, autoriai Robert D. Cooter, Neil S. Siegel papildo mintį, jog utilitarizmas siekia maksimizuoti tautos gerovę, tačiau minimizuoja asmens autonomiškumą¹⁰⁰.

Šioms mintims lyg ir prieštarauja straipsnio „1 This Constitution of Ours (1940)“ autorius F. E. Allen. Jis argumentuoja, kad Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucijos preambulėje viena iš vertybių yra nurodomas tautos gerovės skatinimas, o tautos gerovę, anot autoriaus F. E. Allen reikėtų skatinti kaip bendrą reiškinį, o ne atskirai kiekvieno individo, grupės ar klasės¹⁰¹. Ir ši tautos gerovės skatinimo idėja neturėtų būti tiesiog neaiški ar neapibrėžta idėja, ji turėtų būti realiai ir praktiškai įgyvendinama¹⁰², nes tautos gerovės siekiamybė yra prigimtine, žmonės iš prigimties nori jaustis „gerai“. Dėl šios priežasties piliečiai patys bando kurti ir skatinti bendrą tautos gerovę, anot autoriaus F. E. Allen, mokėdami mokesčius. Nes mokėdami mokesčius, piliečiai atitinkamai tikisi, kad bus kuriamos, gerinamos: „... mokymosi įstaigos, bibliotekos, parkai, sveikatingumo įstaigos, sanitarijos įstaigos“. Taigi šio straipsnio autorius tautos gerovę suvokia kaip būtent šių įstaigų gerinimą ir prieinamumą visiems individualiems asmenims, nepaisant jų rasės, tautybės ar klasės¹⁰³. Šių vertybių prieinamumas kiekvienam asmeniui „pakelia tautos dvasią“ ir skatina asmenų siekį saugoti ir tausoti ne tik tai, ką pats turi, bet ir tai kas prieinama visiems¹⁰⁴. Toliau autorius argumentuoja, kodėl jis mokyklas, jų gerinimą ir priežiūrą išskiria kaip tautos gerovės skatinimą: žinojimas, išsilavinimas teikia džiaugsmą bei pasitenkinimą¹⁰⁵, o demokratija turi būti kuriama ant „bendro tautos išsilavinimo pagrindo“¹⁰⁶, taip straipsnio autorius prieštarauja savo paties anksčiau išsakytai minčiai, jog tautos gerovės siekimas turi būti nukreiptas tik į atskirą individą.

Kiti gi autoriai išsako mintį, jog tautos gerovė turi būti siejama su morale, prigimtineis asmenų teisėmis. Filosofas Adam Smith yra padaręs išvadą, kad tautos gerovę maksimizuoti galima vystant „natūralius“ ekonomikos procesus, nes tautos gerovės pagrindas yra prigimtine teisė. „Natūraliems“ ekonomikos procesams įtaką darė natūraliai kintantys šalių ūkio poreikiai ir tik dėl šios priežasties įstatymų leidžiamoji turi būti „įkvėpta“ prigimtinių teisės¹⁰⁷. Antrindamas šiai minčiai, Robert D. Cooter ir Neil S. Siegel teigia, jog tautos gerovės sąvoka negali būti statiška, ji

⁹⁹ David J. Siemers, „Review of Sotirios A. Barber, Welfare and the Constitution“ (Princeton: Princeton University Press, 2003), *Perspectives on Politics* (2004, Vol. 2, No. 2), p 348-349.

¹⁰⁰ Adrian Brown, „Can utilitarianism accommodate moral rights?“, *UCL Jurisprudence Review* (1995, No. 2).

¹⁰¹ Florence Ellinwood Allen, „1 This Constitution of Ours“, (1940)“, p. 107.

¹⁰² Ten pat, p. 108.

¹⁰³ Ten pat, p. 109.

¹⁰⁴ Ten pat, 112 p.

¹⁰⁵ Ten pat, 110 p.

¹⁰⁶ Ten pat, 111 p.

¹⁰⁷ O. H. Taylor, „Economics and the idea of jus naturale“, *Quarterly Journal of Economics* (Feb30, Vol. 44 Issue 2), p. 239.

keičiasi, keičiantis asmenų poreikiams¹⁰⁸. Autorius David Lyons savo straipsnyje „Human Rights and the General Welfare“ taip pat išreiškia nuomonę, kad tautos gerovė yra siejama su moralinėmis vertybėmis. Tautos gerovė, kaip tokia, turi būti moraline vertybe ir pamatu, užtikrinant universaliąsias žmonių teises¹⁰⁹. Trečiajam JAV Prezidentui Thomas Jefferson¹¹⁰ žmogaus laimė irgi yra siejama su geru socialiniu gyvenimu, bet ne asmeninių įgeidžių pildymu. Žmonės turi moralinę pareigą skatinti bendrą tautos gerovę¹¹¹.

Tautos gerovė gali būti suprata ne tik kaip moralinė vertybė ar siekiamybė, bet ir kaip ekonominio, socialinio gyvenimo gerinimas. Pasak 32-ojo JAV Prezidento F. Roosevelt, ekonominis progresas neatitinka tautos gerovės ir aukščiausios visuomenės gerovės. Tačiau visuomenė be ekonominio progreso vystytis negalėtų. Dėl šios priežasties kaip įmanoma labiau turi būti užtikrintos asmenų prigimtinių teisių ir negali egzistuoti valstybė, kurioje vaikai būtų išnaudojami kaip vergai, nebūtų mokamas minimalus darbo užmokestis, reikalingas asmens pragyvenimui ar pan. O „sveikas“ ekonominio aktyvumo skatinimas, užtikrinant asmenų socialinę apsaugą, garantuoja tautos gerovę¹¹². Autoriai Wilbur J. Cohen ir Dorothy Lally taip pat išreiškia poziciją, jog tautos gerovės užtikrinimas negali sudaryti priešpriešos valstybės ekonominiui augimui¹¹³. Valstybė yra atsakinga už savo piliečių gerovę, todėl kiekviena vyriausybė savo programoje turi numatyti aiškias priemones tautos gerovės skatinimui, nepaliekant nei vieno asmens „už ribų“¹¹⁴. Tautos gerovės sąvoka suvokiama kaip socialinio gyvenimo gerinimas, užtikrinant individualaus žmogaus asmeninį „augimą“, įgyvendinant demokratinius valstybės principus¹¹⁵.

Pavyzdžiui, Jungtinės Amerikos Valstijos tautos gerovę skatina rinkdama iš asmenų mokesčius. Taip susidaro situacija, kad tautos gerovė yra priežastis, dėl kurios valstybės institucijos įgyja galią rinkti mokesčius, idant priežastis būtų pateisinta. Taigi mokesčiai gali būti renkami tik ta apimtimi, kuria užtikrins tautos gerovę¹¹⁶.

O straipsnio „Immigration and the Welfare State: A Cross-National Comparison“ autoriaus Qingwen Xu nuomone, tautos gerovės siekiamybė geriausiai matyti žmonių emigracijos reiškinyje. 2006 metų statistikos duomenimis, žmonės emigruoja į labiau besivystančias pasaulio šalis, ieškodami ekonominės ir socialinės gerovės, lygiateisiškumo, teisingumo, efektyvesnio žmonių

¹⁰⁸ Robert D. Cooter, Neil S. Siegel, „Collective action federalism: a General theory of article I, section 8“, *Stanford Law Review* (2010, Vol. 63 Issue 1), p. 169.

¹⁰⁹ David Lyons, „Human Rights and the General Welfare“, *Philosophy & Public Affairs* (1977, Vol. 6, No. 2), p. 127.

¹¹⁰ *Thomas Jefferson, A Brief Biography*, <<http://www.monticello.org/site/jefferson/thomas-jefferson-brief-biography>> [aplankyta 2014-02-04].

¹¹¹ James J. Farrell, „Pursuit of Happiness“, *Clergy Journal* (2005, Vol. 81 Issue 8), p. 14.

¹¹² „Governor Roosevelt's Choice“, *America* (12/28/1929, Vol. 42 Issue 12), p. 273.

¹¹³ Wilbur J. Cohen, Dorothy Lally, „International Social Welfare - A Report on the First U.N. Conference of Ministers of Social Welfare“, *Welfare in Review* (1969, Vol. 7, Issue 1), p. 2.

¹¹⁴ Ten pat, 3 p.

¹¹⁵ „Compulsory Membership of Journalists' Association“, *Advisory Opinion OC-5/85, before the Inter-American Court of Human Rights* (1986, 8 E.H.R.R.), p. 165.

¹¹⁶ Henry St. George Tucker, „The General Welfare“, *Virginia Law Review* (1922, Vol. 8, No. 3), p. 173.

teisių užtikrinimo, t. y. žmonės ieško gerovės¹¹⁷. Taip asmenys siekia įgyvendinti universalią žmogaus teisę į asmeninę gerovę (Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 13 ir 25 straipsniai)¹¹⁸. Autoriaus Qingwen Xu nuomone, šalies gerovės sąvoka (doktrina) įvesta pokariniu laikotarpiu ir yra siejama su politiniu dariniu ar šalimi, kuri, visų pirma, prisiima atsakomybę už savo piliečių gerovę. Tautos gerovė turi būti skatinama užtikrinant asmenų lygiateisiškumą, teisingumą bei gerinant šalies ekonomiką¹¹⁹.

Atitinkamai droma išvada, jog vieningos nuomonės, kas yra „tautos gerovė“ nėra, tačiau ji yra vienareikšmiškai siejama su socialiniu ir ekonominiu pasitenkinimu.

LR Konstitucijos 46 str. prasmės analizė LR Konstitucinio Teismo doktrinoje

Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Konstitucija tautos gerovę garantuoja LR Konstitucijos 46 str. 3 d. pagrindu: „Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei“, o ši norma yra neatsiejamai aiškinama nuo LR Konstitucijos 46 str. 1 d.: „Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva“. Vadovaujantis LR Konstitucinio Teismo aiškinimais, pastaroji norma apibrėžia tautos pagrindo vertybes (privačios nuosavybės teisė, asmens ūkinė laisvė, asmens ūkinės veiklos teisė), kurios tarpusavyje yra glaudžiai susijusios ir viena nuo kitos neatsikiriamos, o tai yra: asmens ūkinė laisvė ir iniciatyva yra neatsiejama nuo prigimtinių asmens teisių į privačios nuosavybės teisę¹²⁰, o LR Konstitucijos 23 straipsnio¹²¹ (teisė į privačią nuosavybę) ribojimas savaime yra ir LR Konstitucijos 46 str. 1 d. įtvirtintos vertybės– asmens ūkinės veiklos laisvės ribojimas¹²².

LR Konstitucijos 46 str. 1 d. apima ne tik asmenų teisę į privačią nuosavybę, šia norma įtvirtintas principas *inter alia* garantuoja ir asmenų teisę į darbą, gyvenamosios vietos pasirinkimą, sąžiningą konkurenciją, ūkio subjektų steigimą ir/ar jų likvidavimą, reaguoti į rinkos pokyčius ir į ją patekti ir/arba išeiti, ūkio subjektų lygiateisiškumą (nes priešingu atveju, nebūtų pasiekta tautos gerovės principo¹²³)¹²⁴. Anot E. Kūrio¹²⁵: „[a]smens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva – tai teisinių

¹¹⁷ Qingwen Xu, Globalization, „Immigration and the Welfare State: A Cross-National Comparison“, *Journal of Sociology and Social Welfare* (2007, Vol. 34, Issue 2), p. 88.

¹¹⁸ Ten pat, 102 p.

¹¹⁹ Ten pat, 89 p.

¹²⁰ LR Konstitucinio Teismo 2002-03-14 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2002-03-16, Nr. 28-1003).; LR Konstitucinio Teismo 1995-04-20 nutarimas *Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1995-04-26, Nr. 34-847).

¹²¹ LR Konstitucija, 23 str.: „1. Nuosavybė neliečiama. 2. Nuosavybės teises saugo įstatymai. 3. Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.“

¹²² LR Konstitucinio Teismo 2002-03-14 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2002-03-16, Nr. 28-1003).

¹²³ LR Konstitucinio Teismo 2002-04-09 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 "Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo" (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams* Žin. 2002-04-12, Nr. 39-1441).

galimybių visuma, sudaranti prielaidas asmeniui savarankiškai priimti jo ūkinei veiklai reikalingus sprendimus ... [ir] sudaro sąlygas įgyvendinti įvairius asmens siekius“¹²⁶.

Nepaisant to, LR Konstitucijos 46 str. 1 d. įtvirtintas principas nėra absoliutus¹²⁷, tačiau šioje normoje įtvirtintų teisių ribojimas negali pažeisti kitų, LR Konstitucija garantuotų asmenų teisių ir laisvių, o valstybės reguliavimas negali būti neribotas¹²⁸. Autorė A. Baranauskaitė antrindama, taip pat daro išvadą, jog „[ū]kinės veiklos laisvė nėra absoliuti. Ji priskiriama prie viešųjų laisvių, kurias įgyvendinat paliečiami visuomenės interesai ... [o] [l]iberaliųjų doktrinų požiūriu valstybės institucijų priimamų sprendimų ekonomikos klausimais sritis turėtų būti minimali. Šiuolaikinių demokratinų valstybių teisė ir praktika iš esmės remiasi tuo, kad valstybė negali savavališkai ... ir neribotai varžyti ūkinės veiklos laisvės“¹²⁹, o teisinio reglamentavimo tikslas, savaime suprantama, turi būti nukreiptas į bendros tautos gerovės užtikrinimą ir gerinimą¹³⁰:

¹²⁴ Egidijus Kūris, „Ūkinės veiklos laisvė, sąžininga konkurencija ir bendra tautos gerovė (Konstitucijos 46 straipsnio jurisprudencinis komentaras)“, *Jurisprudencija* (2005, t. 64(56)).

¹²⁵ „E. Kūris yra socialinių mokslų daktaras, profesorius. 1992 - 1999 metais buvo Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto direktorius. Be direktoriaus pareigų 1995 - 1998 m. buvo ir Lietuvos politologų asociacijos prezidentas. Konstitucinio Teismo teisėju paskirtas 1999 m. kovo mėn., o Konstitucinio Teismo pirmininku tapo 2002 m. balandžio mėn. Šias pareigas ėjo iki 2008 m. Profesorius dėsto VU Teisės fakultete bei TSPMF“. Vilniaus universiteto oficialus puslapis <<http://www.tspmi.vu.lt/lt/institutas/bendraukime/destytojai/egidijus-kuris-45>> [aplankyta 2014-02-25].

¹²⁶ Žr. išnašą 124: Egidijus Kūris.

¹²⁷ LR Konstitucinio Teismo 1995-04-20 nutarimas *Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1995-04-26, Nr. 34-847); LR Konstitucinio Teismo 2002-04-09 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 "Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo" (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams* Žin. 2002-04-12, Nr. 39-1441); LR Konstitucinio Teismo 2002-03-14 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2002-03-16, Nr. 28-1003); LR Konstitucinio Teismo 2000-10-18 nutarimas *Dėl akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo*, Žin. (2000-10-20, Nr. 88-2724).

¹²⁸ LR Konstitucinio Teismo 1995-04-20 nutarimas *Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1995-04-26, Nr. 34-847).

¹²⁹ Agnė Baranskaitė, *Žmogus, valstybė, teisė Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje* (Vilnius: Teisės namai, 2011), p. 265.

¹³⁰ LR Konstitucinio Teismo 2002-04-09 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 "Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo" (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams* Žin. 2002-04-12, Nr. 39-1441); LR Konstitucinio Teismo 2002-03-14 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2002-03-16, Nr. 28-1003); LR Konstitucinio Teismo 2000-10-18 nutarimas *Dėl akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo*, Žin. (2000-10-20, Nr. 88-2724); LR Konstitucinio Teismo 1999-10-06 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7, 8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1999-10-13, Nr. 85-2548); LR Konstitucinio Teismo 2003-03-17 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2003-03-19, Nr. 27-1098).

„būdas per teisę siekti tautos gerovės“¹³¹ – valstybės teisė nustatyti ūkinės veiklos teisinį reguliavimą.

„... [B]endra tautos gerovė – tai gana bendras ir platus kriterijus, kurį taikant gali būti remiamasi ir bendros gerovės samprata, ir tikslingumo argumentais... Tautos gerovę paprastai atspindi materialinių gėrybių vartojimas; tačiau sąvokos „bendra tautos gerovė“ nederėtų aiškinti atsižvelgiant tik į individo materialinių poreikių tenkinimą, nes apie bendrą tautos gerovę galima spręsti pagal įvairius kriterijus ir įvairias apraiškas – tautos socialinę raidą, žmogaus saviraiškos galimybes ir kt.; sąvokos „bendra tautos gerovė“ turinys kiekvienu konkrečiu atveju atskleidžiamas atsižvelgiant į ekonominius, socialinius bei kitus svarbius veiksnius“.

Taip tautos gerovės sąvoką aiškina E. Kūris. Taigi iš dalies, tautos gerovė neturėtų būti suvokiama vien tik materialine prasme¹³², o individualių asmenų interesų užtikrinimas privalo būti derinamas su visuomenės interesų užtikrinimu, siekiant bendros tautos gerovės¹³³.

Ūkinės veiklos (o tuo pačiu ir tautos gerovės skatinimą) iš esmės reguliuoja kintantys šalies ekonomikos veiksniai, jos raida bei kintantys socialiniai poreikiai¹³⁴. Atitinkamai reguliuojant ir/ar varžant tam tikrus ekonominius veiksnius, yra varžoma ir/ar ribojama asmens ūkinės veiklos laisvė (*inter alia* nuosavybės teisė), bendra tautos gerovė. Tokie suvaržymai yra leistini ir neišvengiami, tačiau tik tiek, kiek tai nepažeidžia kitų Konstitucinių vertybių, laikomasi konstitucinio proporcingumo principo ir tik tokia apimtimi, kuria yra reikalinga užtikrinti vartotojų interesus, sąžiningą konkurenciją ir pan.¹³⁵, tačiau „...negalima pateisinti ir tokio teisinio reguliavimo, kai tam tikra ūkinė veikla yra pernelyg ribojama arba draudžiama dėl to, kad įstatymų leidėjo požiūriu, ji esą nėra naudinga visuomenei, nors ir nėra jai žalinga“¹³⁶.

¹³¹ Žr. išnašą 124; Egidijus Kūris.

¹³² LR Konstitucinio Teismo 1997-02-13 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1997-02-19, Nr. 15-314).

¹³³ LR Konstitucinio Teismo 2000-10-18 nutarimas *Dėl akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo*, Žin. (2000-10-20, Nr. 88-2724); LR Konstitucinio Teismo 2002-04-09 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 "Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo" (1999 m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktam* Žin. 2002-04-12, Nr. 39-1441); LR Konstitucinio Teismo 2003-03-17 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2003-03-19, Nr. 27-1098); LR Konstitucinio Teismo 2004-01-26 nutarimas *Dėl Alkoholio kontrolės įstatymo ir alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių*, Žin. (2004-01-29, Nr. 15-465).

¹³⁴ LR Konstitucinio Teismo 2000-10-18 nutarimas *Dėl akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo*, Žin. (2000-10-20, Nr. 88-2724).

¹³⁵ LR Konstitucinio Teismo 1999-10-06 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7, 8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1999-10-13, Nr. 85-2548).

¹³⁶ Žr. išnašą 124; Egidijus Kūris.

Taigi, nors ir nesant aiškiai tautos gerovės sąvokai, tačiau pateiktų analizių pagrindu yra daroma išvada, jog Konstitucijos 46 str. yra nukreiptas į individualių asmenų interesų užtikrinimą bei jų derinimą su visuomenės interesų užtikrinimu, siekiant materialinio bei moralinio pasitenkinimo.

MAŽŪJŲ (GREITŪJŲ) VARTOJIMO KREDITŲ DRAUDIMO

PASEKMĖS LR KONSTITUCIJOS 46 STR. POŽIŪRIU

Apibendrinus išdėstyta, galima pateikti tokią lyginamąją analizę mažųjų vartojimo kreditų teikiamos naudos *versus* sukuriamos problemos:

Teikiama nauda	Sukuriamos problemos
- Padeda išvengti finansinių „šokų“; - galimybė išvengti didesnių nuostolių; - teisės disponuoti privačia nuosavybe užtikrinimas; - teisės dalyvauti rinkoje užtikrinimas; - vartotojų apsauga; - teisės į skolinimąsi užtikrinimas; - lygiateisiškumo principo užtikrinimas visiems asmenims gauti kreditą; - lygiateisiškumo principo užtikrinimas dalyvauti rinkoje kaip paslaugų teikėjui.	- Grėsmė patekti į nuolatinio skolinimosi būseną ir patirti papildomų finansinių sunkumų; - asmenų skolinimosi neišprusimas ir neatsakingas skolinimasis; - brangus skolinimosi institutas.

Tačiau įvertinus aukščiau atliktų duomenų statistinę ir teisinę analizę, daroma išvada, jog mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų draudimas turėtų neigiamų pasekmių Lietuvos rinkai bei jos vartotojams. Draudimas sukurtų daugiau neigiamų pasekmių, negu suteiktų naudos dėl žemiau pateikiamų pagrindų ir motyvų:

- Mažųjų vartojimo kreditų draudimas prieštarautų asmens prigimtinėms teisėms. Skolintis yra tiek moralinė, tiek įstatyminė asmens teisė. Kontroliuodami savo pajamas, asmenys naudojami ir užtikrina savo teises, tokias kaip teisė į maitinimąsi, išsimokslinimą, sveikatos priežiūrą ir pan. Taigi kredito prieinamumo teisė gali būti tiesiogiai susijusi su šių asmenų teisių užtikrinimu.
- Mažųjų vartojimo kreditų draudimas prieštarautų lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principui LR Konstitucijos 29 str. prasme. Yra neteisinga sukurti sąlygas vieniems asmenims turėti bent minimalių skolinimosi alternatyvų, o kitiems neturėti jokių. Kiekvienas asmuo, siekdamas įgyvendinti savo teisę į būstą, maitinimąsi, gydymąsi ir pan.,

turi turėti teisę į papildomų pajamų šaltinių prieinamumą. Apribojus vieniems asmenims paskutinį skolinimosi šaltinio prieinamumą, šie tampa diskriminuojami, lyginant su asmenimis, turinčiais galimybę rinktis.

- Mažųjų vartojimo kreditų draudimas prieštarautų Konvencijos dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (Žin. 2012-12-04, Nr. 115-5137) 25 str.¹³⁷ Atitinkamai, toks draudimas neatitiktų teisėtų ir protingų lūkesčių apsaugos, sąžiningo, skaidraus, nuoseklaus ir nediskriminuojančios elgsenos¹³⁸, nes tam tikros srities paslaugų teikėjai būtų eliminuoti iš rinkos¹³⁹, kai tuo tarpu kiti skolinimosi paslaugų teikėjai galėtų joje dalyvauti.
- Mažųjų vartojimo kreditų draudimas prieštarautų LR Konstitucijos 23 str. Šiame kontekste taip pat yra svarbu pažymėti, kad mažųjų kreditų institutas tiesiogiai susijęs ir su nuosavybės teisėmis: teise savo nuožiūra valdyti, naudoti ir disponuoti turtą¹⁴⁰. Nuosavybės turėtojas turi teisę savo nuožiūra disponuoti nuosavybe, perleisti ją ar jos dalį momentiškaiai ar ateityje¹⁴¹. Draudimas skolintis/skolinti atitinkamai pažeistų ir šį Konstitucijos straipsnį.
- Mažųjų vartojimo kreditų draudimas prieštarautų teisinės valstybės principui, nes toks draudimas nepanaikintų asmenų poreikio skolintis. Todėl tikėtina, padidėtų nelegalaus formų skolinimosi.
- Mažųjų vartojimo kreditų draudimas prieštarautų LR Konstitucijos 46 str. Rinka turi būti laisva ir konkurencinga. Aukštesnių vertybių pažeidimas savaime suponuotų ir 46 str. pažeidimą. Šiuo atveju rinkos uždraudimas, kai ši sukuria pridėtinę vertę ekonomikos ir visuomenės gerovei, vertintinas kaip nepagrįstas ir nenaudingas. Atitinkamai, uždraudus mažuosius vartojimo kreditus, nebūtų pasiektas tautos gerovės tikslas, nes tiek individualūs asmenys, tiek pati visuomenė kaip reiškinys, neturėtų galimybės valdyti savo finansinės padėties ir užsitikrinti materialinę bei moralinę gerovę.

¹³⁷ Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (Žin. 2012-12-04, Nr. 115-5137), 25 str.

¹³⁸ ISCID sprendimas byloje Nr. ARB/09/2 Deutsche Banka v Sri Lanka (2012-10-31).

¹³⁹ ISCID sprendimas byloje Nr. ARB/07/19 Electrabel S.A. v Republic of Hungary (2012-11-30).

¹⁴⁰ Žr. išnašą 2: LR Civilinis kodeksas, 4.37 str. 1 d.

¹⁴¹ Ten pat, 4.37 str. 2 d.

IŠVADOS

Vadovaujantis atlikta LR Konstitucijos 46 str. analize bei nustatius mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų rinkos ypatumus, vartotojų poreikius, jų vertinimą, palyginus Lietuvos mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų reglamentavimo ypatumus su ES valstybių – narių bei JAV, darytina išvada, jog mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų draudimas, šio darbo autorės nuomone, prieštarautų LR Konstitucijos 46 str. bei kitoms konstitucinėms ir prigimtinėms asmenų teisėms ir laisvėms.

Pažymėtina, jog šio darbo pagrindu nepavyko įrodyti, kad mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų draudimas sukurtų daugiau teigiamų, negu kad neigiamų pasekmių. Taip pat nėra įrodyta, kad mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų teikimas dabartinėje Lietuvos rinkoje yra žalingas. Atitinkamai, hipotezė, kad mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų draudimas prieštarautų LR Konstitucijos 46 str. yra patvirtinta.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į gautą išvadą, įvertinus vartotojų poreikį skolintis, mažųjų (greitųjų) vartojimo kredito rinkos reguliavimui pateikiamos šios rekomendacijos:

- nedrausti mažųjų (greitųjų) vartojimo kredito instituto;
- riboti mažųjų (greitųjų) vartojimo kreditų institutą, ribojant kreditų pratešimo skaičių, įvertinant vartotojo mokumą, nustatant minimalias „lubas“ BVKKMN, tačiau nelaikant šio ribojimo kaip pagrindiniu, siekiant sureguliuoti mažųjų kreditų rinką. Tikslas yra sureguliuoti nuolatinį skolinimąsi, bet ne patį skolinimąsi, kaip tokį;
- išsamiai teikti vartotojams informaciją apie mažųjų kreditų kainą, neigiamas pasekmes, skatinti atsakingą skolinimąsi;
- spręsti pagrindinę problemą – vartotojų nesugebėjimą suvaldyti savo finansų, o ne perkelti visas neigiamas instituto reguliavimo pasekmes išimtinai kredito davėjui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Knygos:

1. Muhammad Yunus, *Creatin World Without Poverty. Social Business and the Future of Capitalism*, (New York: PublicAffairs, 2007);
2. Agnė Baranskaitė, *Žmogus, valstybė, teisė Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje* (Vilnius: Teisės namai, 2011);

Periodiniai leidiniai:

3. Donald P. Morgan, Michael R. Strain, „Payday Holiday: How Households Fare after Payday Credit Bans“, *Federal Reserve Bank of New York Staff Reports* (2008, Nr. 309);
4. Chad A. Cicconi, „A role for payday lendres“, *123 Banking L.J.* (2006, Nr. 235);
5. Gregory Elliehausen, Edward C. Lawrence, „Payday advance credit in America: an analysis of customer demand“, *Credit Research Center, McDonough School of Business, Georgetown University* (2001);
6. Brett Theodos, Jessica F. Compton, „Research on financial behaviors and use of smals-dollar loans and financial servines. Literature review“, *US Department of the Treasury by the Urban Institute* (2010);
7. Aaron Huckstep, „Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits“, *Fordham Journal of Corporate & Financial Law* (2007, Volume 12. Issue 1, Article 4);
8. Robert Shapiro, „The Consumer and Social Welfare Benefits and Costs of Payday Loans: A Review of the Evidence“, *Sonecon* (2011);
9. Nick Bourke ir kiti, *The Pew Charitable Trusts* (2012);
10. Anna Ellison, Robert Forster, „The dynamics of low income credit use. A research study of low income households in Australia“, *Policis* (2008);
11. *Consumer Credit in Europe at end end- 2012*, *Consumerfinance* (2013);
12. Donald P. Morgan, Michael R. Strain, Ihab Seblan, „How Payday Credit Access Affects Overdrafts and Other Outcomes“, *Journal of Money, Credit and Banking*, (2012, Vol. 44, No. 2-3);
13. Anna Ellison, Robert Forster, „The impact of interest rate ceilings. The evidence from international experience and the implications for regulation and consumer protection in the credit market in Australia“, *Policis* (2008);
14. M. Hudon, „Should Access to Credit be a Right?“, *CEB Working Paper* (2007, Nr. 07/008);

15. David J. Siemers, „Review of Sotirios A. Barber, *Welfare and the Constitution*“ (Princeton: Princeton University Press, 2003), *Perspectives on Politics* (2004, Vol. 2, No. 2);
16. Adrian Brown, „Can utilitarianism accommodate moral rights?“, *UCL Jurisprudence Review* (1995, No. 2);
17. Florence Ellinwood Allen, „1 This Constitution of Ours“, (1940);
18. O. H. Taylor, „Economics and the idea of jus naturale“, *Quarterly Journal of Economics* (Feb30, Vol. 44 Issue 2);
19. Robert D. Cooter, Neil S. Siegel, „Collective action federalism: a General theory of article I, section 8“, *Stanford Law Review* (2010, Vol. 63 Issue 1);
20. James J. Farrell, „Pursuit of Happiness“, *Clergy Journal* (2005, Vol. 81 Issue 8);
21. „Governor Roosevelt's Choice“, *America* (12/28/1929, Vol. 42 Issue 12);
22. Wilbur J. Cohen, Dorothy Lally, „International Social Welfare - A Report on the First U.N. Conference of Ministers of Social Welfare“, *Welfare in Review* (1969, Vol. 7, Issue 1);
23. „Compulsory Membership of Journalists' Association“, *Advisory Opinion OC-5/85, before the Inter-American Court of Human Rights* (1986, , 8 E.H.R.R.);
24. Henry St. George Tucker, „The General Welfare“, *Virginia Law Review* (1922, Vol. 8, No. 3);
25. Qingwen Xu, Globalization, „Immigration and the Welfare State: A Cross-National Comparison“, *Journal of Sociology and Social Welfare* (2007, Vol. 34, Issue 2);
26. Egidijus Kūris, „Ūkinės veiklos laisvė, sąžininga konkurencija ir bendra tautos gerovė (Konstitucijos 46 straipsnio jurisprudencinis komentaras)“, *Jurisprudencija* (2005, t. 64(56));
27. Nick Bourke ir kiti, „Payday Lending in America: Who Borrows, Where They Borrow, and Why“, *The Pew Charitable Trusts* (2012);
28. David Lyons, „Human Rights and the General Welfare“, *Philosophy & Public Affairs* (1977, Vol. 6, No. 2);

Teisės aktai ir susiję dokumentai:

29. LR Civilinis kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262);
30. LR Konstitucija;
31. Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos (2013-03-19, nutarimas Nr. 03-62);
32. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos, OL C 326 2012-10-26;
33. Europos Bendrijų Tarybos Direktyva 87/102/EEB;

34. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2008/48/EC;
35. Europos Parlamento Pranešimas *Dėl Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių įgyvendinimo*, (2012/2037(INI));
36. LR Vartojimo kredito įstatymas, Žin. (2011, Nr. 1-1);
37. Vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimo ir atsakingojo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos nutarimas (2013-03-19, Nr. 03-62);
38. LR Vartojimo kredito įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas, Žin. (2011, Nr. 1-1; 2011, Nr. 45; 2011, Nr. 146-6830);
39. LRV Kanceliarijos Ekonomikos pažangos departamento Biudžeto ir ES struktūrinės paramos skyriaus *Pažyma Dėl LR Vartojimo kredito įstatymo 21 str. pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-636*, (2013-11-25, Nr. 2070);
40. Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas, išvada *Dėl Lietuvos Respublikos kainų įstatymo papildymo 8^l straipsniu ir 11 straipsnio papildymo įstatymo projekto* (2010 m. spalio 13 d.);
41. Lietuvos Banko priežiūros tarnybos direktorius, Sprendimas Dėl finansinių paslaugų reklamos gairių pakeitimo (2013-04-02, Nr. 241-66);
42. Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (Žin. 2012-12-04, Nr. 115-5137);
43. Donald P. Morgan, Michael R. Strain, „Payday Holiday: How Households Fare after Payday Credit Bans“, *Federal Reserve Bank of New York Staff Reports* (2008, Nr. 309);

Teismų išaiškinimai

44. LR Konstitucinio Teismo 2005-05-13 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2005-05-19, Nr. 63-2235);
45. LR Konstitucinio Teismo 2002-03-14 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2002-03-16, Nr. 28-1003);
46. LR Konstitucinio Teismo 1995-04-20 nutarimas *Dėl Lietuvos radijo ir televizijos statuto 7 bei 9.3 straipsnių, taip pat dėl radijo ir televizijos programų transliavimo valstybinių įrenginių nuomos privačioms redakcijoms konkursų organizavimo techninės komisijos nuostatų 3 bei 12 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1995-04-26, Nr. 34-847);
47. LR Konstitucinio Teismo 2002-04-09 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 664 "Dėl kasos aparatų diegimo ir naudojimo" (1999*

- m. gruodžio 28 d. redakcija) 3.4.4 ir 3.7.15 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 1 daliai, taip pat dėl šio nutarimo 3.7.15 punkto atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 2 straipsnio 1 daliai, 3 straipsnio 11 daliai ir 9 straipsnio 1 bei 2 punktams* Žin. 2002-04-12, Nr. 39-1441);
48. LR Konstitucinio Teismo 2000-10-18 nutarimas *Dėl akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo*, Žin. (2000-10-20, Nr. 88-2724);
49. LR Konstitucinio Teismo 1999-10-06 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7, 8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1999-10-13, Nr. 85-2548);
50. LR Konstitucinio Teismo 2003-03-17 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2003-03-19, Nr. 27-1098);
51. LR Konstitucinio Teismo 1997-02-13 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (1997-02-19, Nr. 15-314);
52. LR Konstitucinio Teismo 2003-03-17 nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo 3 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, Žin. (2003-03-19, Nr. 27-1098);
53. LR Konstitucinio Teismo 2004-01-26 nutarimas *Dėl Alkoholio kontrolės įstatymo ir alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių*, Žin. (2004-01-29, Nr. 15-465);
54. ISCID sprendimas byloje Nr. ARB/09/2 Deutsche Banka v Sri Lanka (2012-10-31);
55. ICSID sprendimas byloje Nr. ARB/07/19 Electrabel S.A. v Republic of Hungary (2012-11-30);

Internetinės nuorodos:

56. Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Informacija apie Lietuvos rinką* <<http://www.kreditoakademija.lt/kaip-veikia-rinka/informacija-apie-lietuvas-rinka/>>;
57. The free dictionary <<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/postdated+check>>;
58. Kelly D. Edmiston, „Could Restrictions on Payday Lending Hurt Consumers?“, *banko oficialus puslapis* <www.KansasCityFed.org>;

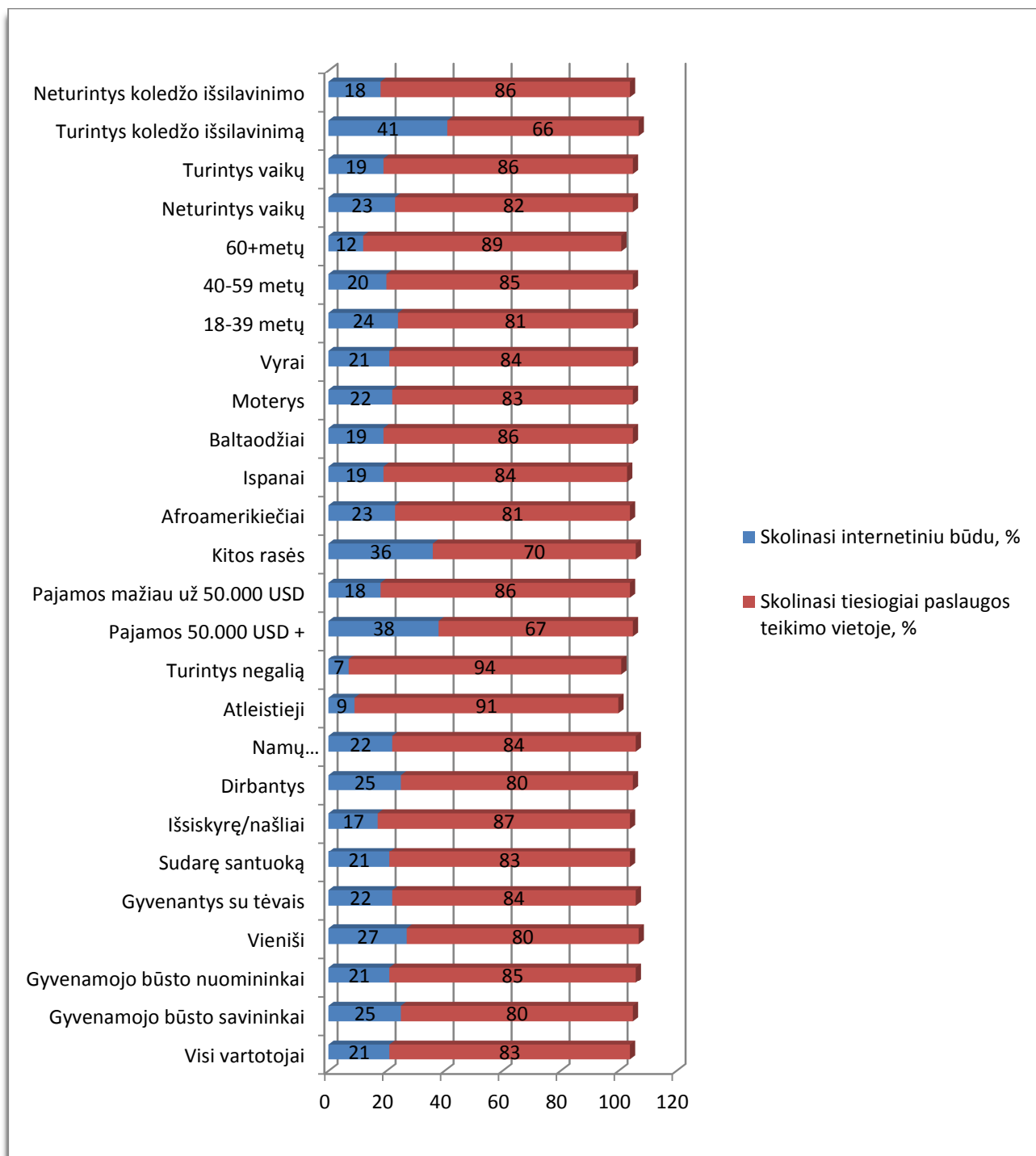
59. Verslo žinių žodyno oficialus puslapis <<http://zodynas.vz.lt/Vartojimo-paskola-vartojimo-kreditas>>;
60. Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Naudinga žinoti* <<http://www.kreditoakademija.lt/naudinga-zinoti/>>;
61. Oficialius Apie kreditą puslapis, *Smulkiųjų kreditų bendrovės neskolins saiko neįaučiantiems klientams* <<http://www.apiekredita.lt/smulkiuju-kreditu-bendroves-neskolins-saiko-nejaučiantiems-klientams/>>;
62. Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Kas gali gauti kreditą* <<http://www.kreditoakademija.lt/naudinga-zinoti/kas-gali-gauti-kredita/>>;
63. Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Smulkiojo kredito kaina* <<http://www.kreditoakademija.lt/naudinga-zinoti/smulkiojo-kredito-kaina/>>;
64. Oficialus Apie kreditą puslapis, *Gyventojai paskolas ima maistui ir komunalinėms paslaugoms apmokėti* <<http://www.apiekredita.lt/gyventojai-paskolas-ima-maistui-ir-komunalinems-paslaugoms-apmoketi/>>;
65. Oficialus atsakingo skolinimos centro puslapis, *Payday Lending: How a short-term loan becomes long-term debt*, <<http://www.responsiblelending.org/payday-lending/#sthash.opVq0UCT.dpuf>>;
66. Oficialus Apie kreditą puslapis, *Smulkiųjų kreditų bendrovės neskolins saiko neįaučiantiems klientams*, <<http://www.apiekredita.lt/smulkiuju-kreditu-bendroves-neskolins-saiko-nejaučiantiems-klientams/>>;
67. Georgetown University's Credit Research Center at the McDonough School of Business tyrimų rezultatai <<http://msb.georgetown.edu/>>;
68. *Legal Status of Payday Loans by State* <<http://www.paydayloaninfo.org/state-information>>;
69. Oficialus Kredito akademijos puslapis, *Informacija apie Europos rinką* <<http://www.kreditoakademija.lt/kaip-veikia-rinka/informacija-apie-europos-rinka/>>;
70. Asociacijų informacinė ir naujienų sistema <<http://www.vadovauk.lt/messages/view/3492>>;
71. European Commission,. *Study of the problem of Consumer Indebtedness: Statistical Aspects* (2001). <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/fina_serv/cons_directive/>;
72. European Commission, *Towards a Common Operational European Definition of Over-Indebtedness* (2008) <http://www.oee.fr/files/study_overindebtedness_en.pdf>;
73. European Commission,. *Over-indebtedness. New evidence from the EU-SILC special module* (2010) <<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6708&langId=en>>;

74. European Banking Industry Committee, *Draft EBIC Response to the Financial Stability Board Consultation Paper on: Principles for Sound Residential Mortgage Underwriting Practices* (2010) <<http://www.eubic.org/position%20papers.htm>>;
75. European Banking Industry Committee, *Ebic's Views On The Liikanen Report's Recommendations* (2013) <<http://www.eubic.org/position%20papers.htm>>;
76. Oficialus Apie kreditą puslapis, *Per iii ketvirtį Smulkiųjų kreditų išduota penktadaliu mažiau* <<http://www.apiekredita.lt/per-iii-ketvirti-smulkiuju-kreditu-isduota-penktadaliu-maziau/>>;
77. Vytautas Žukauskas, *Kas atsakingas už Smulkiųjų kreditų bėdas?* (2014-01-30) <<http://vz.lt/blog/2014/1/30/kas-atsakingas-uz-smulkiuju-kreditu-bedas>>;
78. Oficialus Apie kreditą puslapis, *LSVKA: gyventojai skolinasi atsakingiau* <<http://www.apiekredita.lt/lsvka-gyventojai-skolinasi-atsakingiau-2013-m-smulkiuju-kreditu-rinka-susitrauke-22-proc/>>;
79. Oficialus verslo žinių žodynas <<http://zodynas.vz.lt/Utilitarizmas>>;
80. *Thomas Jefferson, A Brief Biography*, <<http://www.monticello.org/site/jefferson/thomas-jefferson-brief-biography>>;
81. Vilniaus universiteto oficialus puslapis <<http://www.tspmi.vu.lt/lt/institutas/bendraukime/destytojai/egidijus-kuris-45>>

PRIEDAI

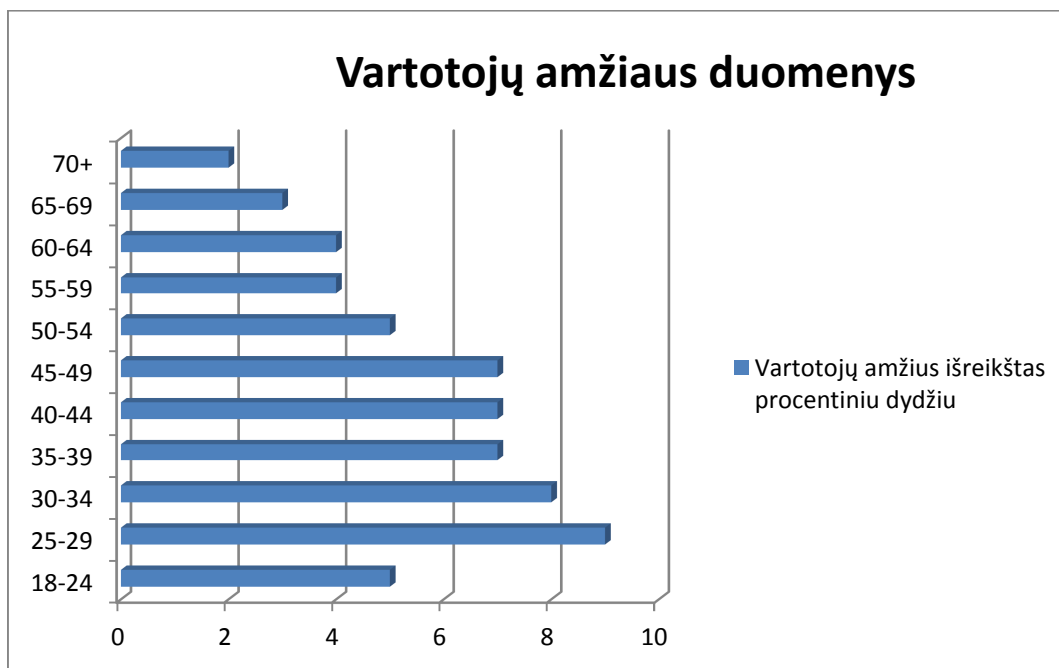
Priedas Nr. 1: Vartotojų identifikavimas ir skolinimosi būdas

Aprašomoji statistinė analizė (JAV), 2011-ų metų tyrimų duomenimis¹⁴²:

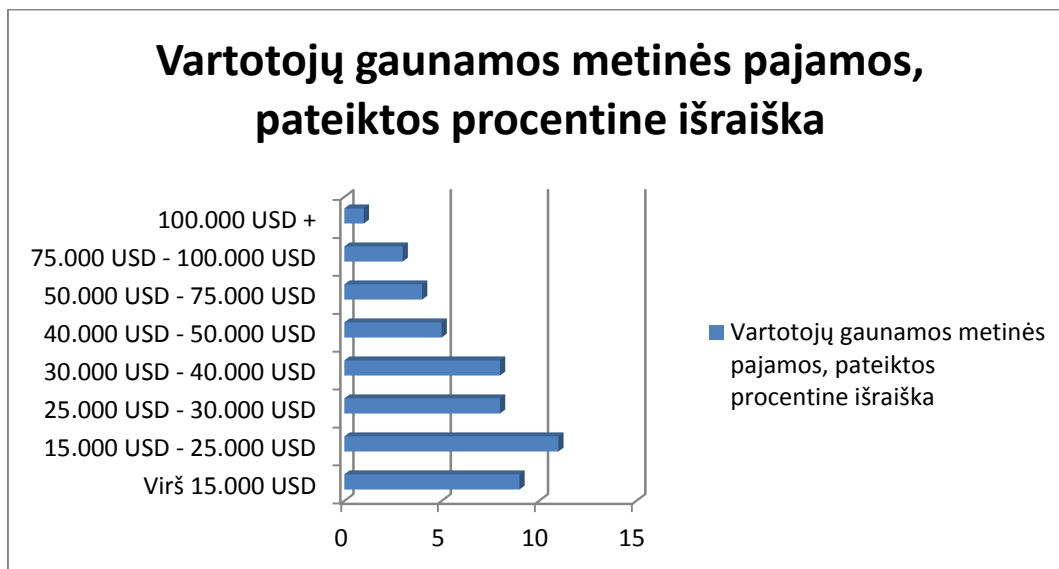
¹⁴² Nick Bourke ir kiti, „Payday Lending in America: Who Borrows, Where They Borrow, and Why“, *The Pew Charitable Trusts* (2012), p. 28.

Vartotojų pasiskirstymą pagal jų amžių (2011-ų metų tyrimų duomenimis) galima pavaizduoti šia diagrama¹⁴³:

Pastaba: daugiausiai vartotojų yra nuo 25-erių iki 29-erių metų amžiaus. Mažiausiai – 70-ies ir vyresnių metų amžiaus.

Vartotojų pasiskirstymą pagal gaunamas metines pajamas (2011-ų metų tyrimų duomenimis) galima išreikšti šia diagrama¹⁴⁴:

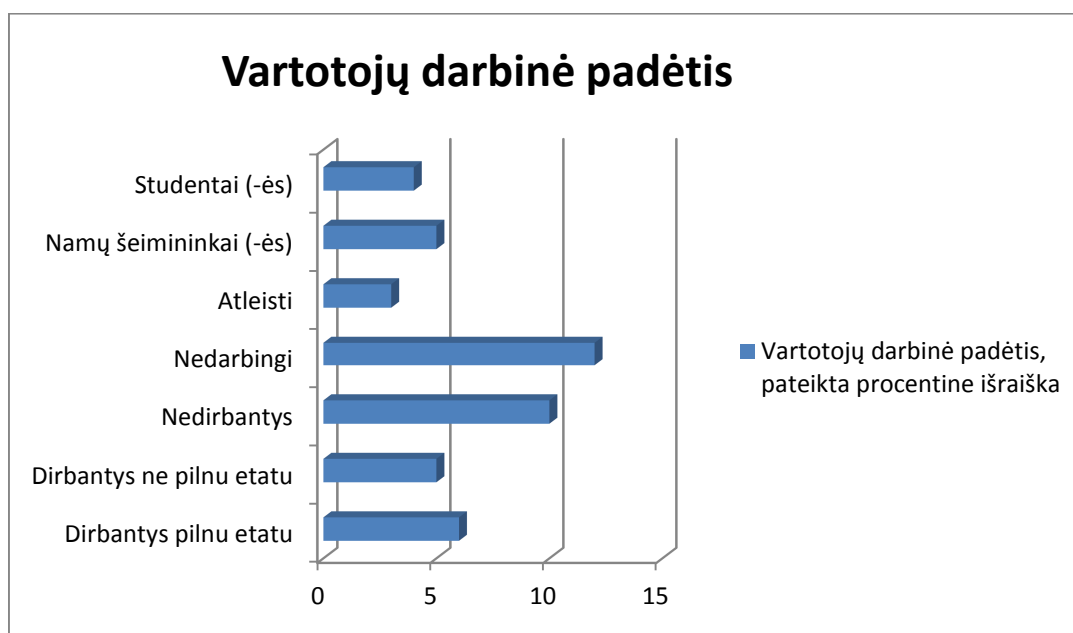

Pastaba: daugiausia vartotojų yra tarpe asmenų, kurių metinės pajamos svyruoja nuo 15.000 USD iki 25.000 USD, mažiausiai – 100.000 USD ir daugiau.

¹⁴³ Donald P. Morgan, Michael R. Strain, „Payday Holiday: How Households Fare after Payday Credit Bans“, *Federal Reserve Bank of New York Staff Reports* (2008, Nr. 309), p. 10.

¹⁴⁴ Ten pat.

Vartotojų pasiskirstymą pagal darbo santykius (2011-ų metų tyrimų duomenimis) galima išreikšti šia diagrama¹⁴⁵:

Pastaba: daugiausiai yra vartotojų turinčių neįgalumą (nedarbingi) arba neturintys nuolatinių darbinių santykių, mažiausiai skolinasi atleistųjų iš darbo.

Pažymėtina, jog atlikti tyrimai rodo, jog trečdalis vartotojų, kurių pajamos neviršija 35.000,00 USD per metus, neturėtų kitų alternatyvų smulkiems papildomiems pinigams gauti, nes neatitinka kitų skolinimosi institucijų keliamų minimalių reikalavimų, susijusių su gaunamomis metinėmis pajamomis¹⁴⁶. Nors yra ir šaltinių, bandančių paneigti visuomenėje susidariusią nuomonę, kad dauguma vartotojų yra „vargšai“, neturintys pakankamai pajamų ar kitų skolinimosi alternatyvų¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Ten pat, p. 11.

¹⁴⁶ Anna Ellison, Robert Forster, „The dynamics of low income credit use. A research study of low income households in Australia“, *Policis* (2008), p. 24.

¹⁴⁷ Aaron Huckstep, „Payday Lending: Do Outrageous Prices Necessarily Mean Outrageous Profits“, *Fordham Journal of Corporate & Financial Law* (2007, Volume 12. Issue 1, Article 4), p. 214-215.

Priedas Nr. 2: JAV Mažųjų vartojimo kreditų reglamentavimo specifika

Valstija ¹⁴⁸	Draudžiam a/leidžiama	Pagrindas	Ribojimai
Džordžija	Draudžiama	Pramoninių paskolų įstatymas; Džordžijos kodeksas (7-3-14 str. ir kiti); Džordžijos taisyklių ir reguliavimo kodeksas (80 skyriaus, 3-1.02 str. ir kiti)	Metinių palūkanų „lubos“ – 16% (60% - lupikavimas)
Niujorkas	Draudžiama	Licenzijuotų skolintojų įstatymas; N.Y. bankininkystės įstatymas (340, 373 str. ir kiti); N.Y. bausmių kodeksas (190.40 str.)	Metinių palūkanų „lubos“ – 25% (normos viršijimas prilyginamas lupikavimui baudžiamosios teisės pagrindu)
Naujasis Džersis	Draudžiama	Vartojamųjų paskolų įstatymas; N.J. taisyklių ir reguliavimo kodeksas (17:1 str. ir kiti)	Metinių palūkanų „lubos“ - 30% (normos viršijimas prilyginamas lupikavimui baudžiamosios teisės pagrindu)
Aliaska	Leidžiama	Aliaskos statutas (06.50.010 str. ir kiti)	Kredito dydžio „lubos“ - 500 USD; Skolos termino „lubos“ – nemažiau 14 d. ⁶ Metinių palūkanų „lubos“ – 14-os dienų 100 USD dydžio paskolai - 520%; Pratęsimų skaičius – ne daugiau 2 k.; Baudžiamoji atsakomybė – nenumatyta
Arizona	Draudžiama	Vartotojų skolintojų įstatymas; Aruzinės patikslintas statutas (6-601 str. ir kiti)	Metinių palūkanų „lubos“ – 36%
Konektikutas	Draudžiama	Palūkanų įstatymas; Mažųjų kreditų įstatymas; Konektikuto bendrasis	Metinių palūkanų „lubos“ - 30.03% (arba 17 USD už 100-600 USD dydžio kreditą 11 USD už 100-1.800 USD dydžio kreditą)

¹⁴⁸ *Legal Status of Payday Loans by State* <<http://www.paydayloaninfo.org/state-information>> [aplankyta 2014-02-15].

		stautas (36a-563 str. ir kiti)	
Merilandas	Draudžiama	Vartojimo paskolų įstatymas; Merilando kodeksas (12-101 str. ir kiti)	Palūkanų „lubos“ - 2.75% mėnesiui, 33% metinių
Masačusetsas	Draudžiama	Mažųjų kreditų įstatymas; Masačusetso bendrieji įstatymai (140, 96 str. ir kiti)	Metinių palūkanų „lubos“ - 23% plus 20 USD mokestis
Šiaurės Karolina	Draudžiama	Šiaurės Karolinas bendrasis statutas (53-281 str. ir kiti); Vartotojų finansų įstatymas	Metinių palūkanų „lubos“ - 36%
Pensilvanija	Draudžiama	Čekių gryninimo įstatymas	Palūkanų „lubos“ – 9,50 USD per metus už 100 USD dydžio kreditą
Vermontas	Draudžiama	Mažųjų kreditų įstatymas	Metinių palūkanų „lubos“ - 18%
Vakarų Virdžinija	Draudžiama	Mažųjų kreditų įstatymas; Vakarų Virdžinijos kodeksas (46A-107; 32A-3-1 str.)	Metinių palūkanų „lubos“ - 31% už \$2,000 USD arba mažesnio dydžio kreditą
Vašingtonas	Draudžiama	Vašingtono kodeksas (28-3301(a) str.)	Metinių palūkanų „lubos“ - 24%
Meinas	Draudžiama ; Leidžiama prižiūrintiems skolintojams	Meino Vienodos prekybos kodeksas	Metinių palūkanų „lubos“ - 30% už iki 2.000 USD dydžio kreditą; 5 USD dydžio mokestis už iki 75 USD dydžio kreditą; 1 USD dydžio mokestis už 75,01 – 249,99 USD dydžio kreditą; 25 USD dydžio mokestis už 250 USD ar didesnio dydžio kreditą financed of \$250 or more.
Oregonas	Leidžiama	Oregono Pataisytas statutas (725A.064 str.)	Didžiausias leistinas kredito dydis – nenumatyta; Kredito terminas – minimum 31 diena; Metinių palūkanų „lubos“ – 156% už 100 USD dydžio kreditą 31-os dienos laikotarpiui; Kreditų skaičius neribojamas; Kredito pratęsimo skaičius – ne daugiau 2 kartus; Baudžiamoji atsakomybė – nenumatyta
Naujasis	Leidžiama	Naujojo Hampštro Pataisytas statutas (399-A:1	Kredito dydžio „lubos“ – 500

Hampštras		str. ir kiti)	USD; Kredito laikotarpis – 7-30 dienų; Matinių palūkanų lubos – 36% už 100 USD kreditą; Kreditų skaičius vienu metu – vienas; Kredito pratęsimo skaičius – draudžiama pratęsti, refinansuoti; Baudžiamoji atsakomybė – draudžiama
Ohajas	Leidžiama	Ohajo Pataisytas statutas (1321.35 str. ir kiti)	Kredito dydžio „lubos“ – 500 USD; Kredito terminas – minimum 31 diena; Metinių palūkanų „lubos“ – 28%; Leistinių kreditų skaičius – vienas einamuoju metu, 4-i per metus; Kredito atnaujinimo ribojimų nėra; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Montana	Leidžiamas	Monatons kodeksas (31-1 – 701 str.)	Kredito dydžio „lubos“ – 300USD; Kredito terminas – maximum 31 diena; Metinių palūkanų „lubos“ 36%; 1.39 USD už 100 USD dydžio kreditą 14-os dienų laikotarpiui
Koloradas	Leidžiama	Kolorado Pataisytas statutas (5-3.1-101 str. ir kiti)	Kredito dydžio „lubos“ – 500 USD; Kredito terminas – min. 6 mėn.; Metinių palūkanų „lubos“ - 20% už 0-\$300 USD + 7.5% už 301-\$500 USD + 45% metinių + mėnesinių mokesčių 7,5 USD už \$100 USD; Kreditų skaičius – neribojama, jeigu bendra jų suma neviršija 500 USD; Atnaujinimo skaičius – vieną kartą, taikant 45% dydžio metinės palūkanas
Aidahas	Leidžiama	Aidaho kodeksas (28-46-	Kredito dydžio „lubos“ – 1000

		401 str. ir kiti)	USD; Kredito terminas – neribojama; Metinių palūkanų norma – neribojama; Kredito skaičius – neribojamas; Atnaujinimų skaičius – ne daugiau 3 k.; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Ilinojus	Leidžiama	Ilinojaus Parengtas statutas (122/1-1 str. ir kiti)	Kredito dydžio „lubos“ – ne daugiau nei 1.000 USD arba 25% metinių pajamų; Kredito terminas – 13-45 dienos; Metinių palūkanų norma – 403% už 100 USD dydžio kreditą, 14-os dienų laikotarpiui; Kreditų skaičius – ne daugiau du vienu metu; Kredito atnaujinimas neleidžiamas; Baudžiamoji atsakomybė - negalima
Indiana	Leidžiama	Indianos kodeksas (24-4-4.5-7-101 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 550 USD (ne daugiau 20% metinių pajamų); Kredito terminas – min. 14-a dienų; Metinių palūkanų norma – 390% už 100 USD dydžio kreditą 14-os dienų terminui; Kreditų skaičius – viena pas tą patį davėją, du iš viso; Draudžiama pratęsti, refinansuoti, konsoliduoti); Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Ajova	Leidžiama	Ajovos kodeksas (533D.1 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Metinių palūkanų norma 433% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – du vienu metu; Kredito atnaujinimas –

			draudžiama atnaujinti, refinansuoti, konsoliduoti
Kanzasas	Leidžiama	Kansazo kodeksas (16a-2-404 str.)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – 7-30 dienų; Metinių palūkanų norma – 390% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – du vienu metu; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Kentukis	Leidžiama	Kentukio Patisklintas statutas (286.9.010 str ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – 14-60 dienų; Metinė palūkanų norma – 459% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – du vienu metu; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, refinansuoti, konsoliduoti; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Luiziana	Leidžiama	Luizianos Patisklintas statutas (9.3578.1 str ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 350 USD; Kredito terminas – iki 60 dienų; Metinė palūkanų norma – 780% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, refinansuoti, konsoliduoti; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Mičiganas	Leidžiama	Mičigano parengti įstatymai (487.2121 str ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 600 USD; Kredito terminas – iki 31 dienos; Metinė palūkanų norma – 390% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – vienas iš vieno licencijuotojo, du iš viso;

			Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, nebent nėra atnaujinimo mokesčio; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Minesota	Leidžiama	Minesotos Statutas (47.60 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 350 USD; Kredito terminas – iki 30 dienų; Metinė palūkanų norma – 390% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – draudžiama
Misisipė	Leidžiama	Misispės kodeksas (75-67-501 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – iki 30 dienų iki 250 USD dydžiui, 28-30 dienų už 250-500 USD kreditą; Metinė palūkanų norma – 520% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, refinansuoti, konsoliduoti; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Misūris	Leidžiama	Misūrio Patikslintas statutas (408.500 str ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – 14-31 dienų; Metinė palūkanų norma – praktiškai neribojama - 1950% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama, bet ne daugiau kaip 500 USD Atnaujinimų skaičius – 6-i kartai; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Nebraska	Leidžiama	Nebraskos Statutas (45-901 str.)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – iki 34 dienų;

			Metinė palūkanų norma – 459% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – du; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, refinansuoti, konsoliduoti
Nevada	Leidžiama	Nevados Patikslintas statutas (604A.010 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 25% metinių tikėtinų pajamų; Kredito terminas – iki 35 dienų, išimtiniais atvejais - 90; Metinė palūkanų norma – neribojama; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – neribojama; Baudžiamoji atsakomybė – neleistina, nebent atlikta įstatymams prieštaraujanti veika.
Naujoji Meksika	Leidžiama	Naujosios Meksikos statutas (58-15-32 iki 38 str.)	Kredito dydžio limitas – 2500 USD; Kredito terminas – 14-35 dienos; Metinė palūkanų norma – 416% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama, svarbiausia neviršyti 25% metinių pajamų; Atnaujinimų skaičius – neribojama; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Šiaurės Dakota	Leidžiama	Šiaurės Dakotos kodeksas (13-08-01 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – iki 60 dienų; Metinė palūkanų norma – 520% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – vienas, mokestis negali viršyti penktosios kredito dalies; Baudžiamoji atsakomybė -

			neleistina
Oklahoma	Leidžiama	Oklahomos Statutas (59, 3101 str ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – 12-45 dienos; Metinė palūkanų norma – 390% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – du vienu metu; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, nebent nėra atnaujinimo mokesčio; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Rod Ailandas	Leidžiama	Rod Ailando Statutas (19-14.4-1 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – min. 13 dienų; Metinė palūkanų norma – 260% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – vienas iš vieno licencijuotojo, du iš viso; Atnaujinimų skaičius – vienas kartas
Šiaurės Karolina	Leidžiama	Šiaurės Karolinos kodeksas (34-39-110 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 550 USD; Kredito terminas – iki 31 dienos; Metinė palūkanų norma – 390% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – draudžiama; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Šiaurės Dakota	Leidžiama	Mažųjų kreditų įstatymas; Šiaurės Dakotos Kodifikuoti įstatymai (54-4-36 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – neribojama; Metinė palūkanų norma – neribojama; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – keturi

Tenesis	Leidžiama	Tenesio kodeksas (45-17-101 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 425 USD; Kredito terminas – iki 31 dienos; Metinė palūkanų norma – 459% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – trys vienu metu; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, nebent nėra atnaujinimo mokesčio; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Teksasas	Leidžiama	7 Teksaso Administracinis kodeksas (83.604 str); 4 Teksaso Finansų kodeksas (342.251, 342.601 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – neribojama; Kredito terminas – 7-31 diena; Metinė palūkanų norma – 309,47% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – draudžiama su išimtimis
Juta	Leidžiama	Jutos Kodeksas (7-23-101 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – neribojama; Kredito terminas – neribojama; Metinė palūkanų norma – neribojama; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – neribojama
Virdžinija	Leidžiama	Virdžinijos kodeksas (6.2-1800 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – minimum du mokėjimo periodai; Metinė palūkanų norma – 687,76% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – vienas vienu metu; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, nebent nėra atnaujinimo mokesčio; Baudžiamoji atsakomybė -

			neleistina
Vašingtonas	Leidžiama	Vašingtono Peržiūrėtas kodeksas	Kredito dydžio limitas – 700 USD arba 30% metinių pajamų; Kredito terminas – iki 45 dienų; Metinė palūkanų norma – 390% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama, turi neviršyti 700 USD; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, nebent nėra atnaujinimo mokesčio; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Viskonsinas	Leidžiama	Viskonsino Statutas (138.14 str.)	Kredito dydžio limitas – 1.500 USD įskaitant mokesčius (arba ne daugiau kaip 35% metinių pajamų); Metinė palūkanų norma – neribojama; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – vieną kartą; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Vajominga	Leidžiama	Vajomingos statutas (40-14-362 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – neribojama; Kredito terminas – kalendorinis mėnesis; Metinė palūkanų norma – 780% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, nebent nėra atnaujinimo mokesčio; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Alabama	Leidžiama	Alabamos kodeksas (5-18A-1 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – 10-31 dienos; Metinė palūkanų norma – 456,25% už 100 USD dydžio

			kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – vienu metu vienas kreditas; Atnaujinimų skaičius – vieną kartą; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Aliaska	Leidžiama	Aliaskos statutas (06.50.010 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – min. 14 dienų; Metinė palūkanų norma – 520% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – du kartai; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Kalifornija	Leidžiama	Kalifornijos Finansų statutas (23000-23106 str.)	Kredito dydžio limitas – 300 USD; Kredito terminas – iki 31 dienos; Metinė palūkanų norma – 459% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – vienu metu vienas kreditas; Atnaujinimų skaičius – draudžiama; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Delaveras	Leidžiama	Delavero kodeksas (5 skyriaus 2227 str. ir kiti); Mažųjų kreditų įstatymas	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – iki 60 dienų; Metinė palūkanų norma – neribojama; Kreditų skaičius – neribojama; Atnaujinimų skaičius – keturi kartai; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Florida	Leidžiama	Floridos statutas (560.402 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 500 USD; Kredito terminas – 7-31 dienos;

			Metinė palūkanų norma – 419% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – vienas kreditas vienu metu; Atnaujinimų skaičius – draudžiam; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina
Havajai	Leidžiama	Havajų peržiūrėtas statutas (480F-1 str. ir kiti)	Kredito dydžio limitas – 600 USD; Kredito terminas – iki 32 dienų; Metinė palūkanų norma – 459% už 100 USD dydžio kreditą 14-ai dienų; Kreditų skaičius – kreditas vienu metu; Atnaujinimų skaičius – draudžiama atnaujinti, nebent nėra atnaujinimo mokesčio; Baudžiamoji atsakomybė - neleistina